

OHK - Geografija

Per III

B 21

GEOGR. OBZORNIK

/1999 4

91

49600003796,2

UNIVERZA V LJUBLJANI - FF

COBISS

GRAFSKI OBZORNIK

LETO 1999 LETNIK 46

2

GEOGRAFSKI OBZORNIK**Strokovna revija za popularizacijo geografije**

Založnik

Zveza geografskih
društev Slovenije

Naslov

Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenija

Glavni, odgovorni in tehnični urednik

Dejan Cigale

Uredniški odbor

Valentina Brečko, Karmen Cunder, Drago Kladnik,
Miha Pavšek, Tatjana Resnik Planinc, Maja Topole, Ana Vovk Korže

Prelom

SYNCOMP

Tiskar

Collegium Graphicum

Izhajanje

Četrletno

Finančna podpora

Ministrstvo za
šolstvo in šport

Cena

450,00 SIT

Žiro račun

APP
50100-678-44109**GEOGRAPHIC HORIZON****Professional Review for Popularization of Geography**Association of the Geographical
Societies of Slovenia

Publisher

Aškerčeva 2
1000 Ljubljana
Slovenia

Address

Chief, Responsible and Technical Editor

Editorial Board

Typesetting

Printer

Frequency

Financial Support

Price

Bank Account

Nova Ljubljanska banka
50100-620-133 7383-20885/0**STROKOVNI ČLANKI**

3

Peter Frantar

Toronto, multinacionalno velemesto 3 Toronto – a multinational big city

Matija Zorn

»Hamburgerska povezava« med Medmorsko- 7 »The hamburger connection« between Central America
in Anglo-Ameriko and Angloamerica

Vilma Vrtačnik Merčun

Gozdna meja v porečjih Martuljka in Belega potoka 13 A tree-line in the river basin of Martuljek and Beli potok

Boštjan Gradišar, Damir Josipovič

Problematika obmejnosti na primeru 18 Problems of the border regions on the example
vinorodnih Haloz of wine-growing area of Haloze**DOGODKI, OCENE, DRUŠTVA**

24

EVENTS, REVIEWS, SOCIETIES

Vsak avtor je v celoti odgovoren za prispevek.

Each author is fully responsible for the task.

NASLOVNICA**FRONT PAGE**

Toronto je glavno mesto kanadske province Ontario. Pogled s stolpa CN Tower proti severu kaže tipičen ameriški tloris Toronta in predmestij s pravokotno križajočimi se ulicami (foto: Peter Frantar).

Toronto is the capital city of Canadian province Ontario. The view from CN Tower toward the north shows typical American rectangular street grid of Toronto and its suburbs (photo: Peter Frantar).

TORONTO, MULTINACIONALNO VELEMESTO

Peter Frantar

UDK: 911.3:314(713Toronto)

COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Toronto, multinacionalno vele mesto

Članek govori o prebivalstveni strukturi Toronta, glavnega mesta kanadske province Ontario, za katerega je značilno intenzivno doseljjevanje. Predstavljene so še zadnje upravne spremembe, kratak gospodarski oris ter nekaj zanimivosti tega vele mesta.

ABSTRACT

Toronto – a multinational big city

The article deals with the population structure of Toronto, the capital of Canadian province Ontario, for which the intensive immigration is characteristic. It also presents the recent administrative changes, short economical description and some city attractions.

AVTOR

Peter Frantar

Naziv: študent geografije

Naslov: Inštitut za geografijo, Trg francoske revolucije 7, 1000 Ljubljana, Slovenija

Faks: +386 (0)61 200 27 34

Telefon: +386 (0)61 200 27 11

E-pošta: peter.frantar@uni-lj.si

Kanada je z 9 milijoni km² druga največja država na svetu. O nenaravni, ravni državni meji z Združenimi državami Amerike veliko pove podatke, da njena kopenska meja meri le 8893 km (Slovenije 1334 km). Je zelo redko poseljena, saj ob povprečni prebivalstveni gostoti 3,3 preb./km² v njej živi le nekaj 111111 30 milijonov prebivalcev. Ker je večina države tako rekoč prazna, je razumljivo, da se gostota poselitve zelo poveča v okolici večjih mest – Vancouvra, Calgaryja, Edmontona, Montreala in seveda tako imenovanega območja Zlate podkve (The Golden Horseshoe), katerega center je Toronto. Kanada je zelo razvita država, na kar kaže podatek, da je bruto domači proizvod na prebivalca v letu 1996 dosegel 25.000 USD. Kar 74 % prebivalstva je zaposlenega v storitvenih dejavnostih, poraba energije na prebivalca pa je leta 1995 znašala 16.137 kWh (8).

Toronto (ime v jeziku Indijancev Huronov pomeni »kraj srečanja«) je največje kanadsko mesto in hkrati glavno mesto province Ontario. Leži na obrežju Ontarijskega jezera. Površje je rahlo valovito, reke pa so se v mehko peščeno gradivo ledeniškega izvora zarezale od 20 do 40 m globoko. V podnebju mesta se odraža reliefna odprtost tega dela Severne Amerike. Povprečna zimska (december–februar) temperatura je –3,3 °C, povprečna poletna (junij–avgust) pa +20,7 °C. To kaže na močno celinskost s pogostimi vdori hladnega in vročega zraka. Vpliv jezera na podnebje je manjši, kot bi pričakovali; z oddaljevanjem od jezera njegov blažilni vpliv hitro pojenjuje (4).

V zadnjih dveh desetletjih so se v Torontu dogodile velike demografske, v zadnjem času pa tudi upravne spremembe. Slednje so se pripravljale že več let in 1. januarja 1998 je nastalo novo naselje City of Toronto. Na novo poimenovana aglomeracija je nastala z združitvijo nekoč samostojnih mest Etobicoke, Scarborough, Toronto, York in Borough of East York ter mestne občine Metropolitan Toronto (3).

Za Kanado je značilno, da je še vedno pomembna imigracijska dežela, pri čemer je Toronto osrednje mesto priseljevanja. V domačem

Preglednica 1: Nekaj temeljnih demografskih podatkov (podatki za leto 1996)

	Število prebivalstva	Delež prebivalstva (%)	Novi priseljenci (po letu 1991)	Delež novih priseljencev (%)	Delež novih priseljencev od skupnega števila prebivalcev (%)	Vsi priseljenci	Delež od vseh priseljencev (%)
Kanada	28.528.125	100,0	1.038.990	100,0	3,6	4.971.070	100,0
Ontario	10.642.790	37,3	562.985	54,2	5,6	2.724.485	54,8
območje mesta Toronto	4.628.700	16,2	446.515	43,0	9,6	1.837.035	37,0
Toronto	2.385.400	8,4	315.470	30,4	13,2	1.124.410	22,6

Opombe: Med priseljence niso vključeni begunci. Tudi otroci priseljencev, rojeni v Kanadi, se ne štejejo za priseljence. Območje mesta Toronto poleg Toronta vključuje še okoliška mesta Halton, Peel, York in Durham. Obsega površino 632 km², kar je približno enako površini Ljubljanske kotline.

okolju več kot tretjina njegovega prebivalstva ne govori angleško. Od vseh kanadskih priseljencev jih kar 43 % pride na območje mesta Toronto. Na območje Vancouvra se doseli 18 % priseljencev, na območje Montreala 13 %, Ottawe 4 % in Calgaryja 3 %.

Z novimi priseljenci se je korenito spremenila njihova sestava glede na celino, s katere so se priselili. Pred letom 1961 je bila velika večina priseljencev iz Evrope (92 %), zlasti iz Velike Britanije (22 %). Imigracija s Karibov (20 %) je po vrhuncu v letu 1970 usahnila. V novjšem času so prevladali priseljenci iz Azije (60 %). Leta 1961 so bile na prvih desetih mestih držav priseljevanja, z izjemo Združenih držav Amerike na devetem mestu, same evropske države, leta 1990 pa je bilo v ospredju kar de-

vet neevropskih držav: Hongkong, Kitajska, Filipini, Vietnam, Šrilanka, Indija, Jamajka, Gvajana ter Trinidad in Tobago. Med evropskimi državami najdemo v prvi deseterici le še Poljsko na šestem mestu. Skupno sta na vrhu držav, iz katerih so priseljenci v Torontu, še vedno Velika Britanija in Italija, že na tretjem mestu pa najdemo Hongkong! Velik priliv imigrantov iz Hongkonga je predvsem posledica njegove priključitve h Kitajski.

Velika večina priseljencev je premožnih. Pogoj za njihovo priselitev v Kanado je namreč denar (okoli 500.000 dolarjev gotovine) in ker ga imajo, zlahka dobijo državljanstvo, na podlagi katerega si potem kupijo zemljišče z že zgrajeno tipično enodružinsko hišo, večinoma pritlično. To hišo nemudoma porušijo in na istem mestu zgradijo po tlorisu enako, a višjo hišo z dvema ali celo s tremi nadstropji v tipičnem viktorijanskem slogu s stolpiči, okraski in podobnim. Drugi Kanadčani take stavbe slikovito imenujejo kar »monster-houses« oziroma »pošastne hiše«.

Te hiše se ne skladajo z okoljem, poleg tega pa so pogosto skoraj prazne. Nekaj let namreč v taki hiši živita le ena ali dve osebi, ki imata običajno dva azijska avtomobila. Po preteku približno petih let se v hišo začno vseljevati novi priseljenci, ponavadi prijatelji ali sorodniki. Končno število stanovalcev se povzpne na okoli 20. Na žalost »pravih« Kanadčanov ni nobene pravne poti za preprečitev gradnje tovrstnih objektov. Posledično se prvot-

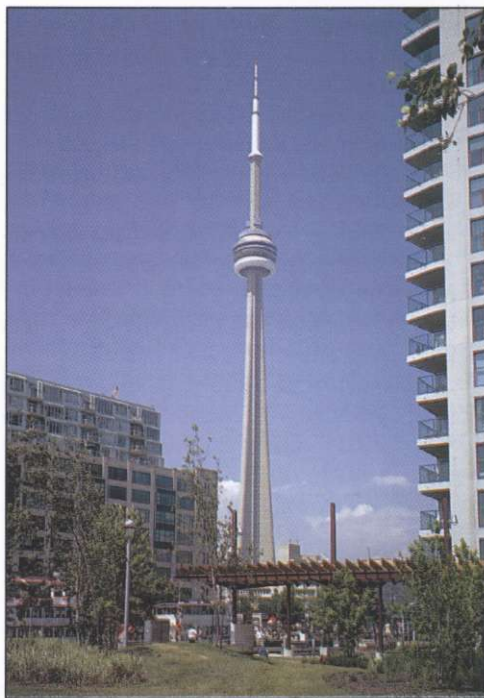
Slika 1: Yonge Street, menda najdaljša ulica na svetu, je skupaj s stranskimi uličicami tudi glavna nakupovalna ulica središča Toronta. Vse od roba mesta do centra vodi pod njo tudi ena izmed prog podzemne železnice (foto: Peter Frantar).

ni prebivalci iz takih sosesk postopoma izseljujejo, vanje pa prihajajo Azijci. To povzroča precejšnje družbene konflikte in v javnosti je čuti tisti nasprotovanje Azijcem.

Večina novih priseljencev živi na območju mesta Toronto. Izjema so priseljenci iz Indije in Hongkonga, ki jih približno polovica živi v mestu, polovica pa v suburbanizirani okolici.

Pomembna značilnost novih priseljencev je dejstvo, da so posamezne skupine med seboj veliko bolj povezane kot pri priseljenicah iz preteklega doba. Zanimiva je tudi filozofija sprejemanja priseljencev. Prinašali naj bi nove ideje, znanje, energijo in nove poti za doseg ciljev. Prav tako naj bi bile posledica njihovega priseljevanja nove restavracije, trgovine in kulturne prireditve. Razporeditev priseljencev po različnih delih mesta obenem pomeni, da so te dobrine razširjene po celem mestu.

Na območju Toronta je bila med letoma 1991 in 1996 povprečna letna rast prebivalstva 78.000 oseb na leto, kar je pomenilo skoraj četrtino celotne rasti prebivalstva v Kanadi in 59 % rasti v Ontariu. Večina (283.000) novih priseljencev se je naselila v suburbaniziranem območju, v ožjem mestu pa 110.000. V osemdesetih letih so na novih suburbaniziranih območjih ob avtocestah začeli nastajati industrijski in uradniški kompleksi. Njihova gradnja še vedno traja, četudi se je rast nekoliko umirila. To območje suburbanizacije se imenuje cona »905«, medtem ko je mesto Toronto cona »416«. Cona »905« ima tako veliko rast, da bo po številu prebivalcev v kratkem preseгла cono »416«. To je predvsem posledica dejstva, da se vanjo doseli večina novih priseljencev (2).

Slika 2: Zelo redke so razglednice Toronta brez motiva stolpa CN Tower, ki je s svojimi 553,3 metri najvišji stolp na svetu, ter športne dvorane s premično streho SkyDome. CN Tower je v zasebni lasti in namenjen izključno turističnim dejavnostim. Zaradi vse večjega turističnega povpraševanja je leta 1998 dobil še dve novi dvigali (foto: Peter Frantar).

Danes Toronto imenujejo tudi »severna silicijeva dolina«, ker ima v njem sedež sedem od desetih glavnih družb informacijske tehnologije. Da je mesto nedvomno središče Kanade, potrjujejo naslednja dejstva:

Preglednica 2: Priseljenci glede na regionalno poreklo

vsi priseljenci	Evropa	41 %	(večina iz južne Evrope)
	Azija	37 %	(večina iz vzhodne Azije)
	Amerika	18 %	(večina s Karibov in iz Gvajane)
	Afrika	5 %	
novi priseljenci	Azija	60 %	(večina iz vzhodne in južne Azije)
	Evropa	17 %	(večina iz vzhodne Evrope)
	Amerika	16 %	(večina s Karibov in iz Gvajane)
	Afrika	7 %	

- po najnovejših upravnih spremembah je po številu prebivalcev peto največje mesto v Severni Ameriki;
- tretjina prebivalstva Kanade živi manj kot 160 km daleč od njegovega središča;
- v njem je tretja najpomembnejša borza Severne Amerike;
- v letu 1997 ga je obiskalo več kot 21 milijonov turistov, zato velja za največje turistično središče v državi;
- za New Yorkom ima drugi največji sistem javnega prevoza v Severni Ameriki.

Prometna ureditev Toronta je tako kot v vsej Kanadi zelo zanimiva. Mesto ima značilen severnoameriški videz: sredi mesta je poslovno središče (*central business district*, na kratko CBD, oziroma *downtown*), ki ga obdajata sklenjeno pozidano območje in suburbanizirana okolica. Značilna so pravokotna križišča ter ravne in široke ulice.

Kot pravo vele mesto ima Toronto dva večja prometna sistema javnega prevoza potnikov. Prvi je javni avtobusni prevoz, drugi pa podzemna železnica oziroma metro. Prestopanje med podzemno železnico in avtobusi je dovoljeno, vendar si je potrebno pred začetkom vožnje na posebnem avtomatu kupiti prestopno vozovnico. Prestopanje je mogoče največ eno uro po začetku vožnje. Cena, en žeton po 80 centov, ostane enaka. Takšna prometna ureditev je zelo učinkovita, saj se lahko z uporabo podzemne železnice in avtobusa pripelješ praktično v katerikoli del mesta.

Toronto ima tudi najdaljšo ulico na svetu, imenovano Yonge Street. Začne se v mestnem središču in meri v dolžino kar 1800 km. Med številnimi drugimi turističnimi zanimivostmi si velja ogledati še CN Tower, najvišjo zgradbo na svetu, SkyDome (Nebesno kupolo), dvorano

Slika 3: Kot vsako ameriško mesto ima tudi Toronto svoj CBD – *central business district* – oziroma poslovni center. V njem imajo sedež predvsem banke in najpomembnejša podjetja. CBD Toronta sestavljajo stolpnice borze, First Canadian Plaza, Scotia Plaza, Dominion Centre, Commerce Centre in Bank Plaza (foto: Peter Frantar).

z igriščem za baseball, in Science Centre oziroma Znanstveno središče.

Preglednica 3: Spremembe v številu prebivalcev med letoma 1991 in 1996:

območje mesta Toronto	+9,3 %
cona »416«	+4,8 %
cona »905«	+14,5 %
Toronto	+2,9 %
osrednje območje	+8,1 %

1. Nelson, M. 1998: *Cityfacts Toronto, Employment Survey*. City of Toronto.
2. *Toronto Profile – Population and Household Growth*. City of Toronto Urban Development Services. Toronto, 1997.
3. *Toronto Profile – Immigrants in Toronto*. City of Toronto Urban Planning and Development Services. Toronto, 1998.
4. <http://www.city.toronto.on.ca>
5. <http://www.newtoronto.com>
6. <http://www.metrodesk.metrotor.on.ca>
7. <http://www.w4.metrotor.on.ca>
8. CIA Factbook 1997.

»HAMBURGERSKA POVEZAVA« MED MEDMORSKO- IN ANGLO-AMERIKO Matija Zorn

UDK: 911.3:338.439(7)
COBISS: 1.04

IZVLEČEK

»Hamburgerska povezava« med Medmorsko- in Anglo-Ameriko

V prispevku je prikazana neposredna zveza med hitro rastočo porabo govejega mesa v zahodnih industrijskih državah in obsežnim izsekavanjem tropskih gozdov Medmorske Amerike, da bi s tem pridobili velike pašne površine za izvozno usmerjeno govedorejo. Pri tem je pomembno vlogo odigralo predvsem povečanje števila t. i. »fast food« restavracij v zahodnem svetu.

ABSTRACT

»The hamburger connection« between Central America and Angloamerica

The article presents a direct connection between a quick growing consumption of beef in Western industrialized countries and extensive deforestation of tropical rainforest in Central America, with the aim to gain a big pasture grounds for export-orientated cattle farming. The increase of the so called fast food restaurants in the Western world has had an important role in this process.

AVTOR

Matija Zorn

Naziv: študent geografije

Naslov: Trstenjakova 1, 1000 Ljubljana

Telefon: +386 (0)61 136 13 99

E-pošta: matija_zorn@hotmail.com

Ob naslovu se nam postavi vprašanje, kaj pomeni »hamburgerska povezava«. Odgovor najdemo v neposredni zvezi med hitro rastočo porabo govejega mesa v zahodnih industrijskih državah in obsežnim izsekavanjem tropskih gozdov, da bi ustvarili velike pašne površine za izvozno usmerjeno govedorejo. To povezo so poimenovali »The Hamburger Connection« oziroma hamburgerska povezava. Pri tem igra pomembno vlogo predvsem povečanje števila restavracij hitre prehrane, kot so McDonald's, Burger King, Dairy Queen in druge.

Te restavracije so tipičen pojav tako imenovanega ameriškega načina življenja, vendar ni so edini vpliv zahodnega sveta, saj izraz zajema številne razvojne značilnosti zadnjih desetletij. Te značilnosti so na primer avtomobilizacija, elektrifikacija, kemizacija gospodinjstev in kemizacija kmetijstva, ter velika potrošnja izdelkov za enkratno uporabo. Za te pojave bi lahko uporabili izraz »fordizem«, ki je po drugi svetovni vojni postal prevladujoč model gospodarske rasti in je v veliki meri odgovoren za kvalitativen skok obremenjenosti okolja v zadnjih desetletjih (2) tako v Sloveniji kot Medmorski Ameriki oziroma v celem svetu.

Izsekavanje gozda je povzročilo, da se je delež ozemlja Medmorske Amerike, ki je bilo pokrito z gozdom, zmanjšal za 40 %. V večini primerov so te površine spremenili v pašnike, namenjene prireri poceni govejega mesa (4). V Afriki do sedaj takšno izkoriščanje zaradi muhe ce-ce ni bilo mogoče, a je uspešen boj proti njej tudi tu odprl vrata pašni govedoreji (1).

Pridelava govejega mesa v tem delu sveta je bila za uporabnike v ZDA ugodna. To kaže podatek, da je leta 1978 1 kg mesa, ki so ga od tu izvozili v ZDA, stal 1,47 \$, 1 kg mesa, pridelan v ZDA, pa je stal 3,30 \$. Vendar je treba poudariti, da v Medmorski Ameriki hranijo živino s travo in ne z žitom in je zato meso zelo pusto, kar pomeni, da je primerno le za en sektor ameriške mesne industrije, za restavracije hitre prehrane, in ga tako predelajo predvsem v hamburgerje, hrenovke ...

Konec sedemdesetih so ZDA vsako leto uvozile okrog 800.000 t govejega mesa, kar je predstavljalo okrog 10 % porabe. Od tega so

17 % mesa uvozili iz tropske Latinske Amerike. Na Srednjo Ameriko je odpadlo tri četrtine latinskoameriške pridelave, kar je predstavljalo manj kot 1 % ameriške porabe (4).

Na »fast-food« industrijo je konec sedemdesetih let v ZDA odpadlo 25 % porabe govejega mesa. Samo McDonald's je v teh letih v ZDA letno prodal okrog 3 milijarde hamburgerjev, kar ustreza 300.000 glavam goveje živine, in skoraj neverjetno se sliši njihova izjava iz leta 1989, da ne uporabljajo mesa, pridelanega zunaj ZDA. To seveda drži, če vemo, da se vse meso potem, ko je že v ZDA in je dobilo ameriški žig, deklarira za domače meso (1).

Z izgubo deževnega gozda se v območjih Medmorske Amerike, kot tudi drugod po svetu, zgublja biološka raznolikost, saj predstavlja deževni gozd enega bogatejših ekosistemov na svetu. Dober primer za to je Kostarika, ki je velika le nekaj več kot 50.000 km², a predstavlja dom za 758 ptičjih vrst, kar je več kot jih najdemo v vsej Severni Ameriki severno od povratnika. Poleg tega domuje v tej državi še preko 8.000 rastlinskih vrst. Kostarika je tako tipičen primer države, kjer je mogoče opaziti učinke povezave med »fast food« restavracijami ZDA in izsekavanjem deževnega gozda za ekstenzivno govedorejo, za katero smo uporabili besedno zvezo »hamburgerška povezava« (4).

Leta 1950 je bila v Kostariki govedoreji namenjena le osmina, konec sedemdesetih pa že tretjina ozemlja. Povečalo se je tudi število glav goveje živine, ki je leta 1960 znašalo okrog 900.000, leta 1978 pa okrog 2 milijona. V šestdesetih in sedemdesetih se je produkcija govejega mesa potrojila, hkrati pa se je lokalna potrošnja zmanjšala. Država izvozi 60 % govejega mesa, od tega dve tretjini v ZDA (4). Gozdne površine Kostarike so se med leti 1950 in 1978 zmanjšale z 72 % na 34 % (1).

70 % govejega mesa iz Kostarike pristane po nizkih cenah neposredno v »fast food« industriji, ostalo pa predelajo v hrano za domače živali. Tako ameriška ali evropska domača mačka poje v enem tednu več mesa kot povprečni prebivalec Latinske Amerike. Letna poraba govejega mesa na prebivalca se je v ZDA

med leti 1960 in 1976 povečala z 38 kg na 61 kg, od leta 1976 pa do danes pa se je število še podvojila. V Nemčiji danes pojedjo okrog 100 kg mesa na leto, leta 1800 pa so ga 23 kg (1).

V dveh desetletjih (v šestdesetih in sedemdesetih letih) se je število glav govedi v Medmorski Ameriki povečalo za okrog 160 %, izvoz mesa pa je v istem obdobju narasel od 20.000 na 150.000 t na leto. Z drugimi besedami, v tem času se je obseg gozda na tem območju zmanjšal s 400.000 na 200.000 km² (4).

Zaradi povečane porabe govejega mesa v industrijskih državah, predvsem v ZDA, so njegove cene narasle in izvozno orientirana govedoreja je imela v Medmorski Ameriki perspektivo. Tako se je na primer izvoz govejega mesa iz Kostarike povečal od 7.100.000 t leta 1961 na 43.600.000 t leta 1978, v celi Medmorski Ameriki pa od 20.200.000 t na 151.300.000 t (4). Obenem je poraba v teh državah, na primer v Kostariki, rahlo upadla (2).

Dejstvo je, da bi lahko v tem delu sveta pridelali več mesa, ne da bi padlo še kakšno drevo, a tu pridemo do socialno-kulturnega problema, saj je govedoreja pretežno v rokah državne oligarhije, ki tradicionalno šteje govedorejo za prestižno dejavnost. Črede predstavljajo socialni položaj in politično moč in dosti »rančerjev« pride na posest le ob koncih tedna na oddih. V nasprotju s tem pa je veliko malih kmetov zaradi golega preživetja prisiljeno obdelovati zemljo intenzivno (4).

Konec sedemdesetih je bilo v Medmorski Ameriki okrog 400.000 farm, od katerih je bilo 90 % manjših od 50 ha, ostalih 10 % pa so bile farme, ki so imele v posesti tri četrtine pašnikov in tretjino vseh čred. Posestniki, ki imajo največ zemlje, hkrati tudi najbolj ekstenzivno kmetujejo. Največ denarja jim ne prinese govedoreja, pač pa izsekavanje gozda za pašnike (4).

Govedoreja v tropskih predelih Amerike predstavlja velikega uporabnika zemlje, ki ima negativne ekološke posledice. Trava raste na tropskih tleh slabo, poleg tega pa živina »taca« po tleh in pospešuje erozijo tal, ki jo pospešijo še pogosti močni nalivi dežja. Zaradi

tega je taka zemlja za govedorejo primerna le 3–5 let, po tem pa je potrebno izkrciti nov del gozda. En hektar gozda, na katerem je stalo okrog 600 dreves, zadostuje le za eno kravo ali bika. Po treh letih so ta tla sposobna prehraniti le četrtno krave ali bika. Za en hamburger morajo posekati 5 m² gozda, le v Nemčiji pa vsak dan pojedjo okrog 140.000 hamburgerjev (1).

Med leti 1960 in 1983 je kar 57 % vseh posojil Svetovne banke, namenjenih za razvoj kmetijstva v Medmorski Ameriki, šlo za pospeševanje izvozno usmerjene govedoreje. V tem času je na primer Honduras prejel kar 51 % vse pomoči, namenjene Medmorski Ameriki, od te vsote pa je kar 34 % porabil za projekte v govedoreji (11).

Zaradi ugodnih posojil, relativno visoke cene delovne sile in nerednih padavin se je večina lastnikov zemlje v Hondurasu odločila zamenjati intenzivno pridelavo bombaža za ekstenzivno živinorejo, ki ne rabi veliko delovne sile, saj nekaj 100 glav živine lahko nadzoruje le nekaj pastirjev. »Govedorejski boom« sta spremljali povečana deforestacija in erozija tal. Ocenjujejo, da se v Hondurasu gozd letno zmanjša za 10.000 ha in če bo šlo tako naprej, bo Honduras izgubil svoj gozd v življenjski dobi ene generacije (11). Nedvomno predstavlja opisana oblika govedoreje problem za ohranitev gozdov v Medmorski Ameriki.

Po podatkih organizacije Rainforest Action Network izsekajo na svetu vsako sekundo 1 ha tropskega gozda, kar je površina dveh nogometnih igrišč. Vsak dan izsekajo 86.000 ha, kar je več od površine New Yorka, na leto pa izsekajo okrog 31 milijonov ha, kar ustreza ob-

močju, ki je večje od Poljske. Na ta način povzročijo izumrtje 137 vrst na dan oziroma 50.000 vrst na leto. Izračunali so tudi ekonomsko vrednost enega hektara tropskega gozda. Ta bi znašala 6.820 \$, če bi gozd uporabljali za nabiranje sadežev, lateks ali za nekomercialni les. Za golosek enega hektara bi iztržili okrog 1.000 \$, za ureditev pašnikov pa le 148 \$. Ista organizacija nas tudi opozarja s podatki, da so samo v času, ko smo prebrali te podatke, že izsekali 150 arov tropskega gozda, ob tem pa bo v naslednji uri izumrlo še 6 rastlinskih ali živalskih vrst. Če se bo izsekavanje nadaljevalo v tem tempu, potem bo po podatkih te organizacije do leta 2020 uničenih že okrog 80–90 % tropskega gozda (3).

K ohranitvi gozdov bi pripomogli boljši tehnološki postopki gojenja govedi, pa tudi ustavitve uvoza govedine iz teh držav v ZDA. S tem bi imela Medmorska Amerika na razpolago dovolj govedine in bi lahko v kmetijstvo vpeljala večjo raznolikost agrarnih proizvodov (4). Vendar take rešitve problema z vidika tržne logike ni pričakovati.

Pričakovati pa je vse več protestov tako imenovanih skupin pritiska. Tem je leta 1987 uspelo z velikim protestom in akcijo bojkota pri firmi Burger King. Boj je bil uspešen, saj je Burger King še istega leta ustavil uvoz govejega mesa iz Kostarike in ostalih držav (1).

K rešitvi bi lahko pripomogle tudi mednarodne organizacije z raznimi oblikami pomoči, ki bi omogočile sonaravno rabo gozdov v Medmorski Ameriki (4).

Preglednica 1 prikazuje število goveje živine v Medmorski Ameriki med letoma 1961 in 1995. Pri vseh državah opazimo povečanje

Preglednica 1: Število glav govedi v Medmorski Ameriki (v 1000) (v 1000) (4, 6, 8, 9).

Leto	Belize	Kostarika	Salvador	Gvatemala	Honduras	Nikaragva	Panama
1961	–	951	1.141	1.134	1.411	1.291	763
1970	32	1.496	1.241	1.443	1.578	2.431	1.188
1975	47	1.790	1.031	1.713	1.817	2.558	1.348
1980	50	2.093	1.440	1.653	2.262	2.401	1.525
1985	48	1.850	980	2.029	2.770	2.369	1.447
1990	51	2.201	1.220	2.032	2.424	1.680	1.388
1995	60	1.700	1.262	2.293	2.111	1.750	1.456

Preglednica 2: Produkcija govejega mesa v Medmorski Ameriki in v ZDA (v 000 t) (4, 5, 6, 7, 8, 9, 10).

Leto	Belize	Kostarika	Salvador	Gvatemala	Honduras	Nikaragva	Panama	ZDA
1961	–	21,8	20,7	35,6	17,6	27,6	21,6	7.425,8
1970	–	45	19	55	30	60	60	10.062
1975	1	67	26	58	40	65	65	11.271
1980	1	77	44	52	63	56	56	9.999
1985	1	94	21	49	35	45	45	10.996
1990	1	87	27	67	46	57	57	10.465
1995	1	92	27	53	23	49	49	11.612

števila glav živine leta 1995 glede na leto 1961, kar je posledica usmeritve v izvozno govedorejo. Z naraščanjem števila govedi sovpada tudi produkcija govejega mesa (preglednica 2), ki je v primerjavi z letom 1961 močno narasla, največ v Kostariki, za okrog 420 %. Iz obeh preglednic razberemo še, da je do velikega povečanja števila glav in produkcije mesa prišlo v sedemdesetih letih, svoj vrh pa je omenjena proizvodnja dosegla v osemdesetih letih. V devetdesetih je opaziti upad ali stagnacijo, ki je posledica novih izvozno usmerjenih dejavnosti (na primer gojitve morskih rakcev).

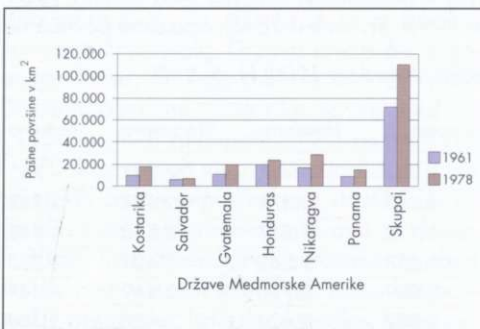
Vrednosti za posamezne države se med seboj seveda razlikujejo, kar je posledica različne velikosti držav, je pa pri vseh opaziti iste trende, opisane zgoraj. Nekoliko izstopa le Belize, ki ima v primerjavi z ostalimi zelo malo izvozne govedoreje.

Povezanost govedoreje z naraščanjem pašniških oziroma manjšanjem gozdnih površin nam prikazujeta sliki 1 in 2. Pašniške površine so se med letoma 1961 in 1978 (čas naj-

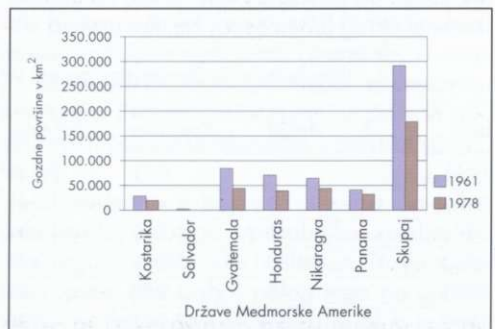
večjega govedorejskega booma) v vseh državah skupaj povečale za 53 %, gozdne površine pa so se zmanjšale za 39 %. Številki se ne ujemata povsem, saj gredo na račun pašnikov tudi poljedelske in plantažne površine, po drugi strani pa tudi vseh posekanih gozdnih površin niso namenjali izključno za pašnike.

Največ pašnikov je v tem obdobju pridobila Gvatemala, ki je beležila povečanje za 90 %, najmanj pa Salvador, le 14 %. Največ gozda je izgubila Gvatemala, kar 48 %, najmanj pa Panama, »le« 29 %. Današnje stanje je v vseh teh državah še slabše, saj so se območja, porasla z gozdovi, glede na leto 1978 prepolovila.

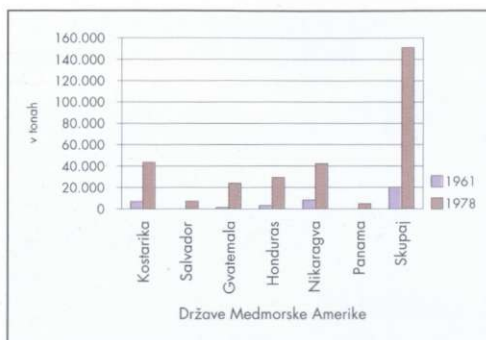
Podatke za Medmorsko Ameriko, ki predstavlja »tretji svet«, je zanimivo primerjati s podatki za ZDA kot predstavnico razvitega ali »prvega sveta«. V ZDA je opaziti upad pašniških površin in stagnacijo gozdnih površin. Na splošno velja, da se gozdovi v zmernem pasu rahlo povečujejo oziroma v najslabšem primeru stagnirajo, gozdovi tropskih predelov pa izginjajo z neverjetno hitrostjo. Upad pašniških

Slika 1: Pašne površine v Medmorski Ameriki (4).

Slika 2: Gozdne površine Medmorske Amerike (4).

Slika 3: Neto izvoz govejega mesa iz Medmorske Amerike (4).

površin v ZDA in tudi v evropskem zmernem pasu lahko deloma pripišemo tudi veliki ponudbi iz cenejšega »tretjega sveta«.

Slika 3 prikazuje neto izvoz govejega mesa iz Medmorske Amerike, ki se je med letoma 1961 in 1978 neverjetno povečal. Skupaj se je izvoz povečal za 650 %, največ v Gvatemali, kar za okrog 1500 %, kar sovпада z velikim povečanjem pašniških površin in povečanjem števila glav živine. V vseh ostalih državah se je izvoz povečal za najmanj 400 %. Ti podatki so v skladu s podatki iz zgornjih preglednic, iz njih pa je še bolj razviden kvantitativni skok izvoza govejega mesa.

Da bo sonaravna uporaba gozdov v tem delu sveta težka, vidimo iz tega, da je tako imenovanemu govedorejskemu boomu sledil tako imenovani boom morskih rakcev, katerih gojitev ni nič manj ekološko sporna.

Boom te marikulture so podprli investitorji iz Severne Amerike, Japonske in Tajvana. Ta industrija se je zelo povečala v osemdesetih, ko je morala nadomestiti izpadli ulov rib, katerih izvoz je tem državam prinašal pomembne dohodke. Večina te industrije je nastala na pacifiški obali Hondurasa, Paname in Kostarike. Leta 1987 je izvoz morskih rakcev iz Hondurasa že prišel na tretje mesto za bananami in kavo. Skok na tretje mesto je sovpadel s padanjem pomena produkcije govejega mesa v tej državi (11).

Čeprav je omenjena industrija prinesla nova delovna mesta za prebivalce, ki so se na obalo preselili, ko so izgubili zemljišča v no-

tranjosti države, pa to ne odtehta njenih ekoloških posledic, saj je močno posegla v ekosistem mangrov. Med leti 1973 in 1982 se je območje, poraslo z mangrovami, zmanjšalo s 30.697 ha na 28.776 ha, kar pomeni zmanjšanje za 6 %, do leta 1992 pa se je obalno območje z mangrovami zmanjšalo na 23.937 ha oz. za 17 % glede na leto 1982. V istem desetletnem obdobju so se območja s farmami rakcev povečala s 1.064 ha na 11.515 ha, kar pomeni povečanje za skoraj 1.000 % (11).

Na koncu je potrebno poudariti, da v primeru izginotja gozda Medmorske Amerike zaradi ekološke degradacije ne bodo trpeli le prebivalci teh predelov, pač pa skupnosti cellega sveta, tudi prebivalci ZDA oziroma zahodnih industrijskih držav. Z izgubo deževnega gozda bomo izgubili veliko biološko bogastvo, ki vsebuje veliko genetskih virov, pomembnih za moderno kmetijstvo, medicino in industrijo. Tako naj bi od 1.500 drevesnih vrst Kostarike kar 15 % vsebovalo potencialno zdravilo za rakasta obolenja.

Zavedati se moramo, da je »moderni način življenja« v kraje Medmorske Amerike in v ves tako imenovani tretji svet prinesel nekaj pozitivnih družbenih vplivov, predvsem pa množico negativnih naravnih in družbenih vplivov (preglednica 3).

Tako Severna kot Južna Amerika prispevata svoj delež k »hamburgerizaciji« tropskega gozda in zaradi nje bosta tudi obe trpeli, zato morata sodelovati pri reševanju tega vprašanja (4).

Slika 4: Izsekan tropski gozd, spremenjen v kmetijske površine (foto: Matija Zorn).

Preglednica 3: Medmorska Amerika – pozitivni in negativni vplivi »fordizma« na naravne in družbene vire:

Pozitivni vplivi na naravne vire:

- –

Negativni vplivi na naravne vire:

- deforestacija,
- izguba biotske raznovrstnosti (izumiranje rastlinskih in živalskih vrst),
- mikroklimatske spremembe,
- večje izhlapevanje,
- hitrejši odtok vode,
- erozija tal,
- onesnaženje naravnega okolja,
- požari.

Pozitivni vplivi na družbene vire:

- dvig kvalitete življenja zaradi višjega standarda (višji BDP, gospodarska rast, dvig kupne moči, olajšanje hišnih del (npr. električni aparati), boljši bivalni prostor in pogoji),
- padec cen zaradi masovne produkcije (npr. nižje cene hrane),
- socialna zaščita srednjega sloja,
- možnost zaposlitve v drugih dejavnostih,
- povečanje kmetijskih površin,
- standardizirana industrija,
- širitev transportnih poti,
- možnost izbire proizvodov (reklame),
- večja raznovrstnost hrane,
- večja raznovrstnost ponudbe nasploh.

Negativni vplivi na družbene vire:

- depopulacija podeželja in proces urbanizacije,
- litoralizacija,
- sprememba rabe tal,
- vsesplošno večanje razlik do razvitih držav (npr. gospodarsko),
- večje socialne razlike znotraj držav,
- ekološki problemi urbanega okolja (npr. rast porabe fosilnih goriv, veliko raznovrstnih odpadkov, širitev transportnih poti in rabe prostora),
- pritisk na staroselce (Indijance),
- prevzem tujih vzorcev življenja, produkcije in potrošništva,
- izguba identitete,
- nesmotna in nezdrava uporaba kemičnih sredstev (npr. DDT) in tehnoloških postopkov.

Slika 5: Erozija tal, do katere pride po izsekanju tropskega gozda (foto: Matija Zorn).

1. Aldermann, B., Franz - Balsen, A., Heske, H., 1996: *Unterrichtsmaterialien tropischer Regenwald*. Institut für Ökologie und Aktions-Ethnologie e. V. Hamburg.
2. Hein, W., 1989: *American Way of Life und ökologische Probleme in Zentralamerika, ökologische Probleme in der Dritten Welt, Interdisziplinärer Arbeitskreis Dritte Welt – Band 2*. Universität Mainz. Mainz.
3. http://www.ran.org/info_center/rates.html
4. Myers, N. 1981: *The Hamburger Connection: How the Central America's Forest Become North America's Hamburgers*, Ambio 10 (1).
5. *Statistical Yearbook 1963*. UN. New York, 1964.
6. *Statistical Yearbook 1982*. UN. New York, 1985.
7. *Statistical Yearbook 1985/86*. UN. New York, 1988.
8. *Statistical Yearbook 1988/89*. UN. New York, 1992.
9. *Statistical Yearbook 1993*. UN. New York, 1995.
10. *Statistical Yearbook 1995*. UN. New York, 1997.
11. Stonich, S., DeWalt, B. R., 1996: *The Political Ecology of Deforestation in Honduras, Tropical Deforestation – The Human Dimension*. Columbia University Press. New York.

GOZDNA MEJA V POREČJIH MARTULJKA IN BELEGA POTOKA

Vilma Vrtačnik Merčun

UDK: 911.2:581.5(234.323.6)

COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Gozdna meja v porečjih Martuljka in Belega potoka

Zakaj sega v gorah sklenjeni gozd le do določene nadmorske višine? Zakaj uspevajo višje le še posamezna drevesa in ruševje ali pa je gozdna meja tako zelo ostra, da nad njo drevesnega rastlinstva sploh ni več? Avtorica prispevka ugotavlja različne tipe gozdne meje glede na vzroke za neuspevanje gozda v porečjih Martuljka in Belega potoka, to je v visokogorskem območju na severnem obrobju Julijskih Alp.

ABSTRACT

A tree-line in the river basin of Martuljek and Beli potok

Why a joint forest goes up only to the certain height above sea level? Why higher only trees and dwarf pine grow or a tree-line is so rigorous that there is no vegetation of the forests any more? The author states different types of tree-line with regard to the reasons for the abortive growth of forest in the river basin of Martuljek and Beli potok in the mountainous region in the northern rim of Julian Alps.

AVTORICA

Vilma Vrtačnik Merčun

Naziv: prof. geografije in sociologije

Naslov: Osnovna šola Radica, Kettejeva 13,
1230 Domžale, Slovenija

Faks: +386 (0)61 719 530

Telefon: +386 (0)61 719 530

E-pošta: vilma.vrtacnik-mercun@guest.arnes.si

Porečje Martuljka je z grebeni omejena gorska pokrajina z značilnima krnicama Pod Srečcem in Za Akom ter z gozdnimi pobočji med njima in Zgornjo Savsko dolino, oziroma na kratko – Dolino. Na vzhodu meji na porečje Belega potoka, ki priteka v Dolino izpod Kukove špice (slika 1).

V bližini gozdne meje se rastlinstvo zelo hitro spreminja. Gozd s sklenjenimi drevesnimi krošnjami prehaja v redkejši gozd, kjer je v vrzelih prostor še za eno drevo. Glede na to, ali gre za mejo sklenjenega ali razredčenega gozda, govorimo o zgornji gozdni meji in o zgornji meji razredčenega gozda. Nad njo opažamo le še posamezne drevesne skupine, višje pa posamezna drevesa, najpogostejše macesne. Ti rastejo v pasu sklenjenega in nesklenjenega ruševja. Zadnja drevesa na prehodu v negozdni visokogorski svet pa tvorijo zgornjo drevesno mejo.

V porečjih Martuljka in Belega potoka ugotavljamo zgornjo gozdno mejo najvišje na Siljevem robu, to je na 1700 m nadmorske višine. Zgornja meja razredčenega gozda je v območju Macesnja v dolini Belega potoka, in sicer na 1850 m, zgornja drevesna meja pa je na Vrtaškem Slemenu in v Krničnikih na

Slika 1. Nad dolino Belega potoka kraljuje Kukova špica (2427 m). Iz Doline se proti vrhovom širi gozd, prekinjen le v primeru skalnih strmin. Z višino se vse bolj redči in prehaja v pas ruševja z macesni (foto: Vilma Vrtačnik Merčun).

1920 m nadmorske višine. Na posameznih skalnih pomolih Vrtaškega Slemena raste v višinah okrog 2000 m sklenjeno ruševje, najvišje, na Kukovi špiči, pa na 2120 m uspevajo posamezni grmi ruševja (4).

Zaradi slabših rastiščnih razmer imajo drevesa ob gozdni meji upočasnjeno rast, krošnje pa so zaradi pogostega vetra in teže snega močno preoblikovane. Drevesa postajajo vedno bolj podobna grmom, a imajo za razliko od njih izrazito izoblikovana debela, na katerih se veje ne razraščajo že pri tleh, temveč šele v določeni višini. V zreli dobi ta drevesa prerastejo najvišje grmovje, torej dosežejo najmanj 4 do 5 m višine. (1).

Nad gozdno mejo je tako imenovani bojni pas, kjer se drevesa in grmi neprestano bojujejo za prevlado in zaradi izjemno slabih rastiščnih razmer tudi za obstoj. Imajo varovalno vlogo in so pomembni za ohranjanje prsti in rastlinske odeje nižje na pobočju.

Vzrokov za neuspevanje gozda nad določeno višino je več. Na mejnem območju je rastlinstvo občutljivo že za najmanjše spremembe rastiščnih razmer. Nazoren primer je rob hudourniške struge v krnici Pod Srcem (slika 3). V široki hudourniški strugi je prenos preperelega kamninskega drobirja posebno izrazit ob nalivih. Ob premikanju ta dolbe tudi v bregove hudourniške struge, zato je erozija prsti tu najmočnejša. Drevesne korenine na robu izgubljajo svojo oporo in prej ali slej se drevesa zrušijo v hudourniško strugo in tam propadejo. Ohranjanje drevja in grmovja v tem območju je izredno pomembno za stabilnost prsti in kamninske podlage.

Na višino zgornje gozdne meje najmočnejše vpliva hladnejše gorsko podnebje (vključno z ekspozicijo in vetrovi), odvisna pa je tudi od reliefa oziroma od strmin, skalnatosti, lege skladov, tektonske prepokanosti in lastnosti kamninske osnove. S tem so povezane hitrosti mehničnega razpadanja kamnine, linearne erozije in denudacije, pa tudi prisotnost in razporeditev hudourniških strug, melišč in plazov. Reliefni omejitveni dejavniki lahko vplivajo tudi na prekinitve gozda sredi gorskih gozdnatih pobočij; ločimo zgornjo gozdno mejo na prehodu v negozdni visokogorski svet in gozdno mejo v pasu strnjenega gozda. Prav tu je

Nad gozdno mejo je tako imenovani bojni pas, kjer se drevesa in grmi neprestano bojujejo za prevlado in zaradi izjemno slabih rastiščnih razmer tudi za obstoj. Imajo varovalno vlogo in so pomembni za ohranjanje prsti in rastlinske odeje nižje na pobočju.

Slika 2. V krnici Pod Srcem raste drobnodebelni razredčeni macesnov gozd. Večina drevesnih vrhov je zaradi prevladujočega hladnega vetriča, ki piha od ledenika pod Špikovim grabnom proti Zgornji Savski dolini, obrnjenih proti dolini (foto: Vilma Vrtačnik Merčun).

Slika 3. Rob hudourniške struge v krnici Pod Srcem je zelo občutljiv za erozijo. Macesen je izgubil svojo koreninsko oporo in se zrušil v hudourniško strugo, kjer bo propadel (foto: Vilma Vrtačnik Merčun).

gozdna meja pogosto posledica človekovih neprimernih posegov v naravno okolje. Glede na različne dejavnike, ki omejujejo rast gozda, razlikujemo več tipov gozdne meje.

OROGRAFSKA GOZDNA MEJA

Če na višino gozdne meje vpliva relief s strmimi skalnimi pobočji, melišči ali hudourniški jarki, govorimo o orografski gozdni meji. Glede na izoblikovanost reliefa ločimo tri podtipе orografske gozdne meje.

Podtip stenske gozdne meje. V gorskem svetu rast gozda pogosto prepreči strmo skalno pobočje. Skalne pomole in police preraste ruševje, višje se naselijo tudi posamezni macesni. Gozdna meja je v bližini strmih skalnih sten ostra. Če so take stene že blizu klimatske gozdne meje, je to hkrati zgornja gozdna meja, saj se gozd zaradi ostrega gorskega podnebja nad skalnimi stopnjami kljub položnejšemu reliefu ne pojavi več. Gozd je pod golimi skalnimi pobočji zaradi močnega preperevanja in denudacije ter pogostih skalnih podorov zelo izpostavljen mehanskim poškodbam.

Slika 4. Stenski podtip gozdne meje. Na skalnih policah pod Macesnjem v dolini Belega potoka rastejo posamezni macesni in ruševje. Gozd prekinjajo strmi skalni odseki (foto: Vilma Vrtačnik Merčun).

Ponekod sredi pobočja onemogočijo gozdno rastlinstvo strmi skalni odseki. V tem primeru gre le za krajšo prekinitve strnjene gozda, ki se višje spet nadaljuje. Obseg mehanskih poškodb gozda in zasipavanja s kamninskim gradivom je pod krajšimi prepadnimi stenami manjši. Po skalnih pomolih raste ruševje, če je dovolj prostora tudi posamezna drevesa.

Podtip meliščne gozdne meje. Ob vznožju skalnih sten se zaradi stalnega temperaturnega preperevanja kamnin in Zemljine gravitacije kopiči grušč. Melišča so ponekod še »živa«, nenehno se premikajoča, drugje pa se na njih že naseljuje rastlinstvo, predvsem pionirsko ruševje in vrbe. Za živa, recentna melišča je posebno značilen ozek bojni pas na robu, kjer je rastlinstvo stalno ogroženo zaradi zasipavanja (slika 5).

Na meliščih, ki so že dolgo podvržena zaraščanju, je prehod v gozd počasnejši. Umirjeno melišče prerašča gosta odeja ruševja, ki tvori ugodnejšo podlago za rast posameznih macesnov in razredčenega gozda (slika 6).

Podtip hudourniške gozdne meje. Strma skalna pobočja in melišča so preprede-

Slika 5. Meliščni podtip gozdne meje. Gozd v bojnem pasu pod spodnjim robom melišča pod Frdamanimi policami se zasipa z gruščem in se umika proti robu krnice Pod Srcem (foto: Vilma Vrtačnik Merčun).

Slika 6. Še en primer meliščnega podtipa gozdne meje. Melišče pod strmimi skalnimi stenami Macesnja se zarašča z ruševjem, s čimer postaja rastišče vse bolj primerno tudi za macesne (foto: Vilma Vrtačnik Merčun).

Slika 7. Na vzhodnem pobočju Siljevega roba je melišče že ustaljeno, poraslo s sklenjenim ruševjem. Na položnejšem pobočju proti Rutarskemu Vršču se do vrha grebena razrašča razredčen gozd (foto: Vilma Vrtačnik Merčun).

na s številnimi erozijskimi žlebovi, v katerih se ob neurjih zbirajo hudourniške vode, pozimi pa po njih drsijo snežni plazovi. Rast gozda preprečujejo ogolela tla, razpadlo kamninsko gradivo, ki ga na debelo odlagajo hudourniške vode, in snežni plazovi. Tu se prepletajo orografski, pedološki, klimatološki in hidrološki dejavniki.

Če so pobočja, ki so preprejena s številnimi erozijskimi žlebovi, v bližini klimatske gozdne meje, so večinoma gola, erozijsko močno razbrazdana in skoraj brez vsakega rastja. Izrazit tak primer so Žlebnice pod Krničniki v dolini Belega potoka.

Položnejša skalna pobočja, ki jih prepređajo hudourniški žlebovi, so erozijsko manj razjedena in jih na skalnih pomolih in gredinah poraščata travna ruša in ruševje, ponekod pa se uspejo obdržati tudi posamezni macesni.

Podobne razmere so tudi v pasu strnjene gozda. Posledice erozije in odnašanja gradiva so zaradi prisotnosti gozda tam manjše. Brez rastja so strmi skalni odseki ter erozijski jarki in žlebovi, na obrobju in na položnejših delih skalnega pobočja pa se za obstoj bori trdoživo ruševje.

Meliščni hudourniki imajo nekoliko drugačen značaj. Kot svetlejša pasove jih opazimo

na recentnih in fosilnih meliščih. To so občasno, ob neurjih, napolnjene struge, po katerih voda odnaša velike količine meliščnega gručnatega drobirja v nižje lege. Zaradi stalnega premikanja in odnašanja gradiva se tu ne more naseliti nobena vegetacija. Hudourniške struge se pogosto predstavljajo in zasipavajo, njihovi bregovi pa se spodkopavajo. Grušč prekriva rastlinstvo in ga mehansko uničuje. Meliščne hudourniške struge se navadno prekinajo že v pasu strnjene ruševja ali razredčenega gozda, še pod zgornjo gozdno mejo (slika 7).

PLAZOVNA GOZDNA MEJA

Plazovi s svojim razdiralnim delovanjem povzročajo, da se gozdno rastje konča že precej nižje kot bi se sicer. Pobočja različne nagibnosti, ki so porasla z ruševjem, pozimi na debelo prekrije sneg. Snežna odeja je tedaj zaradi nizkih temperatur zmrznjena in strma pobočja nudijo ugodne pogoje za plazenje snega. Gozd se tako ustavi na vznožju fosilnega melišča, ruševje pa sega še od 150 do 200 m višje po pobočju. To je možen razlog za širši pas ruševja na vzhodnem pobočju Siljevega roba.

Ob ustreznih vremenskih razmerah (nenadne otoplitve) lahko zaradi različne sprije-

tosti snega pride do katastrofalnega plazu, ki se sproži visoko nad gozdno mejo ter z vso rušilno močjo udari proti strnjenemu gozdu. Tja seže v obliki dolgih plaznih jezikov. To se občasno zgodi na strmem gozdnem pobočju Pod Špikom v Martuljku (nazadnje pred slabim desetletjem). Na plaz še danes spominjajo trohneča debela podrtega drevja, plazni jezik pa se je že lepo zarasel z mladim bukovjem in macesni.

KLIMATSKA GOZDNA MEJA

Podtip termične gozdne meje. Na podlagi klimatskih podatkov lahko izračunamo *teoretično zgornjo gozdno mejo*, ki je odvisna samo od podnebja. Rast gozda je še omogočena pri povprečni julijski temperaturi 10 °C. Če kot izhodiščni podatek vzamemo povprečno julijsko temperaturo postaje Dovje in upoštevamo julijski gradient 0,65 °C na 100 metrov, izračunamo, da bi klimatska gozdna meja morala biti na nadmorski višini 1850 m. Če pa kot izhodišče vzamemo postajo Rateče, bi bila ta meja na 1825 m (4). Sklenjeni gozd v porečjih Martuljka in Belega potoka nikjer ne seže tako visoko, pač pa to višino doseže razredčeni gozd v območju visoke uravnave Macesnja v porečju Belega potoka.

Podtip vetrovne gozdne meje. Na izpostavljenih grebenih rast gozda odločilno omejuje veter. Učinki vetra so opazni v rasti dreves: višina dreves se zniža, vrhovi so polomljeni ali posušeni, krošnje imajo oblike zastav, drevesa pa so nagnjena. Gozd se konča nekaj metrov pod grebenom; na grebenu kljubujejejo vetrovom le osamljeni vihnariki in ruševje. Gorsko območje Martuljka in Belega potoka ima v okviru Julijskih Alp zavetrno lego, zato je ta tip gozdne meje opazen le na izpostavljenih višjih grebenih.

ANTROPOGENA GOZDNA MEJA

Antropogena gozdna meja v Martuljku in v dolini Belega potoka je v *pasu sklenjenega gozda* na nadmorski višini 900 do 1100 metrov. Domačini so v preteklosti krčili gozd, da bi pridobili senožeti in pašnike. Skoraj pol stoletja se te površine že zaraščajo, tako jih danes de-

loma ali v celoti prerašča sekundarni, večinoma smrekov gozd. Ponekod še pasejo živino: na planini Záprete ovce, na planini Jásenje govedo. Nekoč obsežne senožeti Bučanovega rova v Martuljku, kjer sta stali dve gospodarski poslopji, so se danes že povsem zarasle. Rabičeva planina v dolini Belega potoka je bila opuščena že v začetku tega stoletja in o njej ni več sledu. Zaraščajo se tudi druge manjše jase, ki so bližje dolini.

Nekateri avtorji omenjajo antropogeno gozdno mejo v Julijskih Alpah tudi višje, v bližini nekdanje zgornje gozdne meje, kjer so gozd prav tako krčili za planinske pašnike. Človekovi posegi v občutljiv gozd na njegovi zgornji meji obstoja so imeli katastrofalne posledice. Gozdna meja se je v teh območjih do danes znižala več sto metrov. Take primere najdemo nad Fužinsko planoto, Komno, Pokljuko, na Krnskem in Kaninskem pogorju, na Spodnjih Bohinjskih gorah in drugje (2), v porečju Martuljka in Belega potoka pa zaradi strmega reliefa ob zgornji gozdni meji takih primerov ni.

Rastlinstvo na strmih gorskih pobočjih ob zgornji gozdni in drevesni meji je izpostavljeno številnim omejitvenim dejavnikom, ki ga neprestano ogrožajo. Kot smo videli na primeru porečij Martuljka in Belega potoka, je mogoče ugotoviti več omejitvenih dejavnikov za rast gozda, glede na to pa ločiti štiri osnovne tipe in več podtipov gozdne meje.

1. Lovrenčak, F. 1977: *Zgornja gozdna meja v Kamniških Alpah v geografski luči* (v primerjavi s Snežnikom). *Geografski zbornik* 16/1. Ljubljana.
2. Lovrenčak, F. 1987: *Zgornja gozdna meja v Julijskih Alpah in na visokih kraških planotah Slovenije*. *Geografski zbornik* 26, 1986. Ljubljana.
3. Mihelič, T. 1998: *Julijske Alpe, Severni pristopi*. Sidarta. Ljubljana.
4. Vrtačnik Merčun, V. 1997: *Zgornja gozdna meja v Martuljku in Belem potoku*. Diplomska naloga. Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo. Ljubljana.

PROBLEMATIKA OBMEJNOSTI NA PRIMERU VINORODNIH HALOZ

Boštjan Gradišar, Damir Josipovič

UDK: 911.3(497.4-192.2)

COBISS: 1.04

IZVLEČEK

Problematika obmejnosti na primeru vinorodnih Haloz

Prispevek obravnava problematiko novonastalega obmejnega območja ob slovensko-hrvaški meji. Bistvo prispevka je usmerjeno v proučevanje situacije na terenu, kjer smo s pomočjo anketnih vprašalnikov skušali ugotoviti mnenje prebivalcev o različnih tematikah, povezanih z obmejnostjo, hkrati pa smo skušali podati tudi primerjavo tega območja z obmejnimi območji, ki imajo podoben status že daljše obdobje.

ABSTRACT

Problems of the border regions on the example of wine-growing area of Haloze

The article deals with the problems of a newly established border region on the border of Slovenia and Croatia. The authors present the situation in this area where they investigated the inhabitants' opinion of different topics connected with the life inside the border region. They also compare this region and the border regions which have had a similar status for a longer period.

AVTORJA

Boštjan Gradišar

Naziv: univerzitetni dipl. geograf in prof. zgodovine

Naslov: Inštitut za geografijo, Trg francoske revolucije 7, 1000 Ljubljana, Slovenija

Faks: +386 (0)61 200 27 34

Telefon: +386 (0)61 200 27 11

E-pošta: boštjan.gradisar@uni-lj.si

Damir Josipovič

Naziv: univerzitetni dipl. geograf

Naslov: Glinškova 9

Faks: -

Telefon: +386 (0)61 348 020

E-pošta: -

Geografske značilnosti submezo-regije.

Haloze so terciarno gričevje, ki leži južno od Dravskega in Ptujkega polja. Gričevje je v podolžni smeri dolgo okoli trideset kilometrov in široko od šest do deset kilometrov. Vzpeto gričevje Haloz je sestavljeno iz mehkih kamnin, večinoma iz laporjev terciarne starosti. Značilno za tamkajšnje griče je, da so na položnih pobočjih njive, na strmih prisojnih pobočjih so zasajeni vinogradi, osojne strmine so ostale pod gozdom, dna dolin pa so običajno zamočvirjena. V svojem južnem delu, v smeri proti Boško-Rogaški gorski pregradi, se vzpenjo že v pravo hribovje. Za to pokrajino uporabljamo ljudski naziv Haloze, čeprav se prave Haloze začno šele južno od Dravinje. V »pravih«
Halozah lahko ločimo Zahodne ali Zgornje Haloze med Dravskim poljem ter Bočem in Rogaško goro, kjer je relief višji in strmejši, bolj gozdnat, manj naseljen in manj vinogradniški (zato uporaba termina Gozdnate Haloze), ter Vzhodne ali Spodnje Haloze, ki segajo vse do Zavrča ob novi slovensko-hrvaški meji in so nižje, z močno prevlado slemen v višini do 320 metrov. Vzhodne ali Spodnje Haloze imajo ugodne ekološke možnosti za rast vinske trte in so tudi bolj oddaljene od prometne poti, ki vodi od Ptuja ob Dravi navzdol. Vinogradništvo je zato tu še posebej razvito, kar je tudi vzrok, da to območje označujemo s terminom Vinorodne Haloze (3).

Poleg Slovenskih goric so Haloze naše najbolj tipično subpanonsko vinorodno območje. Če jih primerjamo s sosednjimi Slovenskimi goricami, ugotovimo podobnost v močno razširjenem vinogradništvu in nekdanjem velikem deležu zunanje zemljiške posesti (kmečka posest Polancev z Dravskega in Ptujkega polja, Ptujskih meščanov ali lastnikov, ki so bivali v še bolj oddaljenih krajih). Kljub vsemu pa je relief Haloz strmejši in višji kot v Slovenskih goricah in prav zato se kmetje nekdanj niso mogli tako trdno opreti na polja kot kmetje v Slovenskih goricah, temveč so bili prepuščeni izkoriščanju tujih lastnikov ter vinogradniškim konjunkturam (3).

Kmetije v Halozah so hitreje propadale, položaj viničarjev in drugega agrarnega prole-

tariata pa je bil še slabši kot v Slovenskih goricah. Tudi vinogradništvo samo je bolj zaostalo in tradicionalno. Vinograde na slabših legah (strmejša pobočja in vinogradi, ki so bolj oddaljeni od doma) tako opuščajo. Vračanje mladih »izseljencev« je v veliki meri povezano z gradnjo počitniških hišic. V povezavi s tem opazamo, da vinogradništvo vse bolj prehaja v roke ljudi, ki gojijo vinsko trto le za lastne potrebe in za lastno rekreacijo. Nov aktualen problem, ki je nastal po letu 1991, je tudi prekomerna zemljiška posest, ki od domačinov zahteva nove napore. Šele čas bo pokazal ali bo nova državna meja vplivala na regijo pozitivno (razvoj vinogradništva in terciarnih dejavnosti) ali negativno (periferčnost na kva-drat).

Sodobni problemi Vinorodnih Haloz.

Študentje geografije smo spomladi leta 1995 v okviru terenskega dela spoznavali obmejno območje Haloz. V raziskavo tega območja smo vključili naslednje vasi in zaselke: Hrastovec, Mali Okič, Sv. Florjan, Paradiž, Turški vrh, Cirkulane in Zavrč. V teh naseljih smo skušali predvsem s pomočjo stikov z domačini priti do nekaterih odgovorov oziroma razlag okoliščin, ki so botrovala današnjemu stanju v Halozah. Metoda verbalne komunikacije z domačini se je pokazala kot odlična pomoč pri ocenjevanju odzivnosti ljudi na aktualne procese v družbi in prostoru. Kljub temu, da smo za sogovornike izbirali pripadnike različnih izobrazbenih in ekonomskih skupin, so bila zapažanja neverjetno podobna. V ljudeh je čutili odpor proti zapostavljanju s strani državnega centra.

V večini omenjenih naselij je še do nedavnega potekal proces depopulacije, ki je dodobra zredčil prebivalstvo. Veliko hiš je opuščениh in praznih, marsikje pa so ostale le še z rastli-

njem zarasle razvaline. Na nek način so tako imenovani vikendaši preprečili popolno opustošenje južnega območja naselja Paradiž in obmejnega območja naselja Turški vrh, vendar pa to k demografski obnovi naselij verjetno ne bo kaj dosti pripomoglo, saj je malo verjetno, da bi se vanju množično naseljevali mlajši ljudje iz okoliških urbanih naselij ali večjih ravninskih obdravnih vasi.

Še vedno ostaja odprto vprašanje novih občin. Krajanje so povečini nezadovoljni z novo občinsko ureditvijo in želijo preoblikovanje sedanjih občin. Raziskano območje Vinorodnih Haloz je razdeljeno med tri novonastale občine: Videm, Gorišnica in Zavrč. Od teh je po naših opažanjih najbolj problematična občina Gorišnica, ki se razprostira na obeh straneh reke Drave. Občina ima po popisu iz leta 1991 6094 prebivalcev, od tega na južnem, desnem bregu približno 2800. Ta del je za razliko od severnega razgiban, z malo ravninami, ki so praktično le ob desnem bregu reke Drave, in ponuja drugačne gospodarske pa tudi prostorsko-politične možnosti kot severni, večinoma ravninski del. To je svet goric in vinogradništva, medtem ko severno od Drave prevladuje usmeritev v poljedelstvo. Kaže se torej izrazita dvojnost tako v reliefu kot tudi v rabi tal. Občinski center je v bolj obljudeni severni polovici občine, ki namenja reševanju problemov »juga« le malo pozornosti. Zapostavljeni zato omenjajo kombinacijo Cirkulane, Zavrč, Leskovec, saj po njihovem večinskem mnenju sama občina Zavrč v današnjem obsegu nima prave prihodnosti. Občina Zavrč ima po popisu iz leta 1991 le 1409 prebivalcev, z nadaljnjimi 2800 prebivalci pa bi se lahko oblikovala notranje homogena in trdnejša nova občina s predvidenim središčem v Cirkulanah kot naj-

Preglednica 1: Rast števila prebivalcev po novih občinah, ki si delijo Haloze

občina/leto	1869	1900	1931	1961	1971	1981	1991
Gorišnica	5255	5746	6082	6586	6529	6326	6094
Majšperk	6198	6707	6582	7053	6497	5818	5599
Videm	9258	9517	9337	9220	8687	8075	7639
Zavrč	1739	1975	1922	1886	1651	1495	1409

Slika 1: Cirkulane so eno izmed pomembnejših centralnih naselij v Vinorodnih Halozah in možno središče nove občine v tej regiji (foto: Boštjan Gradišar).

močnejšem lokalnem centru. Cirkulane tudi prostorsko gledano zavzemajo središčni položaj v možni bodoči občini, poleg tega pa so tudi populacijsko bistveno močnejše od naselja Zavrč.

Čedalje večji problem predstavlja nerešeno vprašanje meje. Vprašljiva je tako razmejitvena črta, kot tudi mnogi objekti neposredno ob njej (ceste, zgradbe, zemljiška posest). Prebivalci Halož meje do danes še niso popolnoma sprejeli v svojo miselnost, zato njihovo povezovanje z ljudmi (sorodniki, poslovnimi partnerji) onstran meje dostikrat poteka mimo mejno-carinskih organov. Pri tem je treba omeniti, da cestne povezave med naselji na obeh straneh meje dostikrat potekajo mimo postavljenih mejnih prehodov, oziroma se jim izognejo. Meja predstavlja za ljudi, ki tu živijo, v večini primerov tujek, ki povzroča dodatne zaplete in nepotrebne zmešnjave. Zelo se razvija čut regionalne pripadnosti, saj se ljudje ne želijo narodnostno opredeljevati. Razlog za to so tudi številni mešani zakoni med Slovenci in

Hrvati. Jezik je bil v preteklosti enak na obeh straneh meje, kar je posledica oddaljenosti in zapostavljenosti obeh regij od večjih urbanih centrov, vendar se že kažejo spremembe predvsem na hrvaški strani zaradi forsiranja tako imenovane nove hrvaščine. Že prej omenjene, nekdanj izjemno pogoste poroke med partnerji z različnih strani meje so praktično zamrle, pripomogle pa so k precejšnjemu premešanju prebivalstva.

Dvolastnikov je na slovenski strani bistveno več. Veliko zemlje se proda po izjemno nizkih cenah, saj je posest zaradi neurejenih obmejnih razmer kljub relativni prostorski bližini postala preveč oddaljena.

Edina naravnogeografsko haloška občina je občina Zavrč, ki kljub svoji majhnosti kaže pozitivne trende razvoja. Nekaj domačinov je že začelo z razvojem raznih trgovinskih storitev, med drugim s prodajo in zastopstvom avtomobilov korejske znamke Sangyung in Kia, kupci teh avtomobilov pa v veliki meri prihajajo tudi z druge strani meje. Gostinska ponud-

ba je v občini še na dokaj nizkem nivoju, povečan prekomerni promet pa lahko privede do razcveta panoge, predvsem če bodo storitve tudi cenovno ugodne za tuje državljane. Odpirajo se projekti vinskih cest in vinotočev. Temelj razvoju terciarnih panog predstavlja relativno dobro razvito vinogradništvo, s katerim so si nekateri posestniki ustvarili solidno kapitalno osnovo. V občinskem središču je predvidena tudi širitev petletne osnovne šole na osemletko. Še vedno pa ostaja dvom, ali občina le ni premajhna za samostojen razvoj. Poleg tega bi v povezavi s Cirkulanami območje lahko hitreje napredovalo. Z ekološkega vidika je pomembno, da v občini Zavrc ni bistvenih virov onesnaževanja, z izjemo nekaterih divjih odlagališč odpadkov. Problem bi lahko predstavljali radioaktivni odpadki, za katere je predvideno odlagališče (kljub ostrim nasprotovanjem domačinov) na Korenjaku. Tu so debele plasti slabo prepustne ilovice, kar naj bi bilo ugodno za lociranje deponije.

Za spoznavanje problematike obmejnega območja smo uporabili tudi metodo **anketiranja**. V devetih naseljih Vinorodnih Haloz (Zavrc, Sp. in Zg. Leskovec, Cirkulane, Drenovec, Sp. in Zg. Gruškovlje, Turški vrh in Mali Okič) smo anketirali štirideset oseb, sinteza opravljenih anket pa nam daje vsaj delen vpogled v stanje, kakršno vlada na tem območju. Število opravljenih anket je prav gotovo premajhno, da bi lahko ugotovili splošno stanje v pokrajini, kaže pa nam smernice, s pomočjo katerih lahko iz posameznih značilnosti sklepamo na splošne.

Družinska anketna pola je bila sestavljena iz tridesetih različnih vprašanj. Praviloma naj bi jo izpolnjeval »družinski poglavar«, vendar zaradi anketiranja v različnih obdobjih dneva to ni bilo vedno izvedljivo. Prva ugotovitev, dobljena s pomočjo anket, je bila, da se je veliko ožjih sorodnikov anketirancev izselilo iz kraja rojstva. Vzroke za to lahko iščemo v relativni nerazvitosti območja, ki mladim ni ponujalo svetle prihodnosti. 80 % vprašanih je potrdilo, da se je vsaj eden izmed njihovih bližnjih izselil iz kraja rojstva. Posledica teh migracij je, da imajo mnogi sorodnike v Avstriji (29 % vpraša-

nih) ali na Hrvaškem (51 % vprašanih), nihče od vprašanih pa nima sorodnikov na Madžarskem. Mnogo ljudi se je iz teh krajev izselilo tudi v Nemčijo. Mnogi imajo svoje starše na hrvaški strani, saj je bila meja s Hrvaško do leta 1991 zgolj administrativna, v Avstriji pa imajo večinoma strice/tete ali bratrance/sestrične. Skoraj polovica vprašanih ima znance na hrvaški strani, pri tem pa poudarjajo, da stiki z njimi slabijo, saj prebivalce moti nova meja, ki ima zaenkrat še vedno pomen ločnice med dvema narodoma. Več kot 40 % vprašanih ima znance tudi v Avstriji, večinoma ljudi, ki so prej živeli v Halozah. Le eden od vprašanih je potrdil, da ima znanca na Madžarskem, pa še pri tem je šlo za poslovne stike.

Velika večina vprašanih je odgovorila, da v Avstrijo potujejo redko. Slika obiskovanja Hrvaške je povsem drugačna. 17 % vprašanih je

Slika 2: Vinogradništvo predstavlja še danes najpomembnejšo gospodarsko dejavnost v Halozah, pomembna pa je tudi bodoča povezanost vinogradništva z razvojem turizma (foto: Boštjan Gradišar).

Slika 3: Haloze predstavljajo eno najbolj tipičnih vinorodnih območij v Sloveniji (foto: Boštjan Gradišar).

namreč zatrдіlo, da obiskujejo sosednjo državo vsak dan, 11 % večkrat tedensko, le dobrih 40 % pa redkeje. Skoraj polovica anketiranih potuje na Madžarsko le poredko (nakupi), kar 52 % vprašanih pa nikoli ne zaide v to sosednjo državo. Časovna razporeditev potovanja je precej pisana. Hrvaško obiskujejo prebivalci obravnavanega območja tako ob delavnikih kot tudi ob koncu tedna ali ob praznikih (61 % vprašanih). Avstrijo obiskujejo večinoma samo ob delavnikih, Madžarsko pa le redki obiščejo zgolj ob delavnikih. Absolutna večina je za trdila, da jim je vseeno, kdaj gredo tja.

Zanimalo nas je tudi, zakaj se prebivalci Vinorodnih Haloz odpravljajo preko meje. Odgovori so bili za posamezne sosednje države spet različni. V Avstrijo velika večina vprašanih potuje zaradi nakupov (62 %), prav tako tudi na Madžarsko. Precej drugačni motivi prevladujejo za potovanja na Hrvaško. Večina jih želi predvsem obiskati sorodnike (32 %), pomembni pa so tudi drugi razlogi (npr. lastništvo zemlje na drugi strani meje, odplačevanje najetih kreditov, sodelovanje s kmetijskimi za-

drugami). Le 12 % vprašanih se odpravlja na Hrvaško po nakupih (močnejši so obratni tokovi). Na vprašanje, če kdo od članov družine dela onstran meje, je 24 % vprašanih odgovorilo pozitivno.

Tudi poznavanje jezika sosednjih narodov velja za pomemben element prekomejnega sodelovanja, saj je le na ta način mogoče kulturno, športno in drugo sodelovanje. 82 % vprašanih govori hrvaški jezik, 94 % vprašanih pa ta jezik razume. Nekoliko presenetljiva je bila ugotovitev, da le slaba četrtnina govori nemški jezik, vendar ga 45 % vprašanih razume. Rezultati znanja in razumevanja madžarskega jezika so bili po pričakovanju precej slabši: nihče ga ne govori, razume pa ga le 8 %. V zvezi z znanjem jezikov nas je zanimalo, katere jezike so znali starši anketirancev in katere njihovi otroci. Pričakovali smo bistvene spremembe, predvsem glede znanja nemščine in angleščine, vendar rezultati niso popolnoma ustrezali našim pričakovanjem. Vprašani so za svoje starše navedli poleg znanja slovenskega jezika (67 % staršev) predvsem znanje hrvaš-

Preglednica 2: Mnenje prebivalcev Vinorodnih Haloz o sosednjih obmejnih območjih

	1	2	3	4	5	6
Avstrije	1,64	1,67	1,40	2,17	1,33	1,18
Hrvaške	2,20	3,10	3,00	3,40	2,50	3,55
Madžarske	2,20	3,00	4,00	5,00	3,33	4,00

Legenda: 1 – prijetno ali neprijetno, 2 – raznoliko ali dolgočasno, 3 – čisto ali umazano, 4 – centralno ali periferno, 5 – slikovito ali neprivlačno, 6 – bogato ali revno.

Opomba: Vrednosti predstavljajo povprečje »ocen«, ki segajo od 1 do 5 (npr. 1 – prijetno, 5 – neprijetno).

kega jezika (32 % staršev) in nemščine (20 %). Otroci anketiranih v največji meri obvladajo slovenski (88 % otrok), hrvaški (28 %) in nemški jezik (26 %). Presenetljiv je podatek, da kljub vse večjemu poudarku na učenju angleškega jezika v šolah, ta jezik govori le nekaj več kot 5 % otrok vprašanih.

Posebno zanimivo se nam je zdelo mnenje ljudi o tem ali so se prekomejni odnosi po razpadu Jugoslavije spremenili. Za odnose z Avstrijo je večina vprašanih menila, da ni prišlo do večjih sprememb, podobno pa velja tudi za Madžarsko. Povsem drugačno je mnenje ljudi o prekomejnem sodelovanju s Hrvaško, saj jih velika večina meni, da so se odnosi s Hrvaško poslabšali, le 6 % jih trdi nasprotno, 35 % pa je prepričanih, da se prekomejni odnosi po razpadu Jugoslavije niso spremenili.

Z anketiranjem smo tudi poskušali ugotoviti, kateri ukrepi v zvezi s sosednjimi obmejnimi območji bi bili po mnenju anketirancev najbolj potrebni. Rezultati so pokazali, da bi bilo po mnenju vprašanih v odnosu z Avstrijo in Madžarsko najbolj potrebno okrepiti prekomejne stike na gospodarskem področju (55 % oz. 57 % vprašanih), v odnosu do Hrvaške pa naj bi bilo najbolj potrebno uvesti nekatere omejitve zaradi nevarnosti vnašanja orožja ali

priseljavanja iz manj razvitih dežel (poudarjali so preveliko »prepustnost« naravne meje).

Metoda terenskega anketiranja se je v našem primeru pokazala kot zelo primerna za spoznavanje družbenih sestavin pokrajine. S pomočjo domačega prebivalstva namreč precej lažje opredelimo trende razvoja pokrajine. Domneve, ki smo jih postavili pred odhodom na teren, so bile večinoma potrjene. Večje presenečenje je bilo pravzaprav le razmeroma skromno znanje angleškega jezika pri mlajših generacijah. Ostali razvojni trendi so vse bolj podobni trendom, ki jih opazamo v starejših obmejnih pokrajinah (izseljevanje mladega prebivalstva, razvijanje terciarnih dejavnosti, opuščanje obdelovalnih površin, staro kmečko prebivalstvo). Zaprtost meje še vedno povzroča nezadovoljivo prekomejno povezovanje, vendar je to spričo »mlade meje« pričakovano. Upamo lahko, da se bo tudi tu začela uresničevati evropska miselnost, ki predvideva v 21. stoletju oblikovanje tako imenovane »mehke državne meje«.

Zaključek. Ena od razvojnih hipotez za Haloze predvideva turistični razmah, kateremu pa domačini sami, brez finančne pomoči, ki bi prišla od zunaj, ne bodo kos. Začetki razvoja regije v tej smeri so sicer že opazni (vinotoči,

Preglednica 3: Mnenje prebivalcev Vinorodnih Haloz o prebivalcih sosednjih obmejnih območij

	1	2	3	4	5	6	7
Avstrije	3,00	2,13	1,44	3,38	2,88	2,11	2,75
Hrvaške	2,43	3,13	2,25	2,88	2,38	3,25	2,75
Madžarske	3,67	3,33	3,00	4,00	3,33	3,67	3,67

Legenda: 1 – odprti ali zaprti, 2 – veseli ali žalostni, 3 – delovni ali leni, 4 – radodarni ali varčni, 5 – sproščeni ali pedantni, 6 – napredni ali konzervativni, 7 – nesebični ali sebični.

Opomba: Vrednosti predstavljajo povprečje »ocen«, ki segajo od 1 do 5 (npr. 1 – prijetno, 5 – neprijetno).

turistične sobe), a predvsem zaradi preslabelega marketinškega odnosa (reklamiranja) so rezultati slabši od pričakovanih. Težko je verjeti, da se bodo mladi, ki bodo ostali v regiji, začeli ponovno aktivneje ukvarjati s kmetijstvom. Kmetijstvo bo najbrž obstalo le kot del ponudbe turističnih kmetij. Samo po sebi pa se pri tem postavlja vprašanje, kakšen je in kakšen bo v bodoče odnos makroregionalnega in državnega središča do nove meje. V primeru, da bo nova meja le branik pred vplivi balkanizacije, bo območje svojo perifernost zgolj poglobilo, če pa se bodo tudi tu začele živahnejše prekomajne povezave, je možno, da bomo v prihodnje govorili o novi »evroregiji«.

Na primeru Haloz imamo priložnost spremljati razvoj obmejne regije od trenutka, ko je le-ta postala obmejna. Pravzaprav jo kot obmejno-periferno kljub administrativnim mejam lahko opredelimo že pred letom 1991 (močni procesi depopulacije, deagrarizacije, prevlada primarnega in sekundarnega sektorja v zaposlitveni strukturi prebivalstva). Pomembno je, da lokalni prebivalci prenehajo gledati na mejo kot na tujek v pokrajini, ki otežuje njihovo življenje. Doseganje sožitja ljudi z novo mejo seveda ni kratkotrajen proces. Potreben bo čas, vendar je pri tem pomembno, da se le-ta učinkovito porabi.

1. *Atlas Slovenije. Mladinska knjiga. Ljubljana, 1994.*
2. Gosar, A., Jeršič, M. 1995: *Slovenija – turistični vodnik. Mladinska knjiga. Ljubljana.*
3. Ilešič, S. 1979: *Pogledi na geografijo. Partizanska knjiga. Ljubljana.*
4. Klemenčič, V. 1993: *Geopolitični položaj Slovenije in teoretično metodološke osnove za opredelitev tipov obmejnih območij. Dela 10. Ljubljana.*
5. *Krajevni leksikon Slovenije. DZS. Ljubljana, 1995.*
6. *Prebivalstvo in gospodinjstva 1948, 1953, 1961 in 1971 ter stanovanja 1971, Popis prebivalstva in stanovanj v letu 1971, Prebivalstvo, knjiga 7, Rezultati po naseljih in občinah, 1975. Zvezni zavod za statistiko. Beograd.*

DOGODKI, OCENE, DRUŠTVA

ODKRITJE SPOMINSKE PLOŠČE AKAD. PROF. DR. SVETOZARJU ILEŠIČU Bibijana Mihevc

Običajno so okrogle obletnice rojstev, smrti ali velikih dogodkov tiste, ob katerih se največkrat spomnimo življenja in dela posameznikov, ki so pomembno prispevali k razvoju stroke. 4. februarja 1999 ni bilo tako – ni bilo potrebno čakati na okrogle obletnice, da smo se poklonili spomenu na velikega znanstvenika in pedagoga, akademika prof. dr. Svetozarja Ilešiča. Na pobudo Zveze geografskih društev Slovenije, ob podpori osrednjih geografskih ustanov ter Ljubljanskega geografskega društva je bila na ta dan na hiši Ilešičevih na Trstenjakovi ulici 9 v Ljubljani odkrita spominska plošča akademiku prof. dr. Svetozarju Ilešiču. Odkrila sta jo slavnostni govornik, akademik prof. dr. Ivan Gams in predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti, akademik prof. dr. France Bernik.

Odkritje spominske plošče je spremljala razstava *Življenje in delo akademika prof. dr. Svetozarja Ilešiča*, ki jo je pripravil Zemljepisni muzej Slovenije pri Inštitutu za geografijo. Ob njej sta akademik prof. dr. Igor Vrišer in prof. dr. Jurij Kunaver spregovorila o življenju ter raziskovalnem in pedagoškem delu Svetozarja Ilešiča, katerega življenjska pot se je začela 8. junija 1907 v Ljubljani. Svetozar je po maturi na klasični gimnaziji leta 1925 vpisal študij geografije in zgodovine na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je leta 1930 diplomiral, leta 1933 pa uspešno ubranil doktorsko disertacijo *Kmečka naselja na vzhodnem Gorenjskem*. Še istega leta se je zaposlil kot asistent na Geografskem inštitutu Filozofske fakultete. V študijskem letu 1936/37 se je strokovno izpopolnjeval v Franciji in leta 1940 postal privatni docent na Filozofski fakulteti. Leta 1942 je bil imenovan za docenta, od leta 1946 do 1950 je bil izredni, nato

Spominsko ploščo sta odkrila akademika prof. dr. Ivan Gams in prof. dr. France Bernik.

Spominska plošča akademiku prof. dr. Svetozarju Ilesiču na hiši Ilesičevih v Ljubljani.

pa do leta 1975 redni profesor na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

Akad. prof. dr. Svetozar Ilesič je poleg raziskovalnega in pedagoškega dela opravljal številne funkcije. V letih 1960–63 je bil predstojnik Oddelka za geografijo Filozofske fakultete, v letih 1950 in 1953/54 dekan Prirodoslovno-matematične fakultete ter od leta 1950 do 1952 prorektor Univerze v Ljubljani. Od leta 1973 do 1976 je bil upravnik Inštituta za raziskovanje krasa SAZU, v letih 1977–1981 pa upravnik Geografskega inštituta Antona Melika SAZU. Leta 1970 je postal redni član SAZU in leta 1980 zamejski član Poljske akademije znanosti. Od leta 1958 do 1961 je bil predsednik Zveze geografskih društev Jugoslavije. Bil je tudi dolgoletni predsednik Geografskega društva Slovenije (1957–60 in 1962–64) in urednik njegovega glasila *Geografski vestnik*. Opus, ki obsega okoli 5000 objavljenih strani, odseva tudi Ilesičevo kritično odzivanje na družbeno-politična dogajanja v našem prostoru.

V raziskovalnem delu akad. prof. dr. Svetozarja Ilesiča posebej izstopajo prizadevanja na področju agrarne geografije, geografske regionalizacije in obravnavanja načelne, teoretske problematike geografske znanosti. Med svetovnima vojnima se je kot asistent raziskovalno ukvarjal s fizično in agrarno geo-

Odkritja spominske plošče se je poleg svojcev udeležilo tudi veliko število geografov vseh generacij.

Odkritje spominske plošče je spremljala razstava Življenje in delo akademika prof. dr. Svetozarja Ilesiča.

grafijo. V ta čas sodijo njegove prve znanstvene raziskave o kmečkih naseljih in njihovih zemljiščih, iz katerih je pozneje nastala obsežna razprava *Sistemi poljske razdelitve na Slovenskem*. Zanj je dobil Prešernovo nagrado za znanstvene dosežke za leto 1951. Leta 1959 je delo v razširjeni izdaji izšlo še v nemškem jeziku v *Münchner Geographische Hefte* in mu prineslo sloves enega vodilnih evropskih agrarnih in historičnih geografov. Zelo dejaven je bil v podkomisiji za izrabo tal pri Mednarodni geografski zvezi, katere sedež je bil na Inštitutu za geografijo Poljske akademije znanosti. Med svojim polstoletnim raziskovalnim delom je Svetozar Ilesič največ prispeval v zakladnico znanosti na področju agrarne geografije na Slovenskem.

V svojih številnih poročilih je akademik prof. dr. Svetozar Ilesič utemeljeval nasprotovanje delitvi geografije na fizično in družbeno. Zavzemal se je za enotno geografijo, kar je moč razbrati v mnogih objavljenih člankih od leta 1948 do leta 1983. Po lastni presoji je zbral najpomembnejše dosežke svojega dela in jih leta 1979 objavil v knjigi *Pogledi na geografijo*. Načrtoval je tudi pripravo geografske monografije Slovenije, a mu žal to zaradi bolezni ni več uspelo.

Stiri desetletja je akademik prof. dr. Svetozar Ilesič opravljal pedagoško delo univerzitetnega predavatelja.

Akad. prof. Ivan Gams v pogovoru z gospo Meto Ilesič (vse fotografije Milan Orožen Adamič).

Po drugi svetovni vojni se je namreč zelo razširil tedanji Geografski inštitut, današnji Oddelek za geografijo Filozofske fakultete, vendar bolj po številu študentov kot po številu predavateljev. Kot profesor in večletni predstojnik je s svojim delom prispeval k izobraževanju povojnih generacij geografov na univerzi. Za več predmetov je napisal skripta in kasneje na njihovi osnovi številne regionalno-geografske učbenike. Učitelje geografije je seznanjal z novostmi in jih usmerjal pri nadaljnjem pedagoškem delu. Bil je mentor mnogim doktorantom. Danes nosi po njem ime permanentno izobraževanje učiteljev geografije – Ilesičevi dnevi.

Za svoje delo je prejel številna visoka državna odlikovanja – leta 1979 je prejel nagrado Avnoja. Leta 1977 je postal zaslužni profesor ljubljanske univerze, leta 1982 častni doktor mariborske univerze, zaslužni profesor ljubljanske univerze, bil je častni član mnogih tujih geografskih društev in častni predsednik Geografskega društva Slovenije, katerega naslednica Zveza geografskih društev Slovenije se mu je simbolično poklonila z odkritjem spominske plošče.

EUROGEO KONFERENCA 1998 Tatjana Resnik Planinc

11. EUROGEO konferenca je potekala od 25. do 27. septembra 1998 v Luksemburgu. Udeležilo se je 37 predstavnikov 24 društev oziroma zvez učiteljev geografije iz 22 evropskih držav. Evropska mreža društev učiteljev geografije organizira EUROGEO konferenco vsaki dve leti.

Konferenca je s pozdravnim govorom otvoril predsednik konference Remi Frideres iz Luksemburga. Pozdravnemu govoru je sledila predstavitev države Luksemburg, ki jo je strokovno in izredno zanimivo podal dr. Jean-Claude Grosbusch. Henk Meijer, tajnik EUROGEA, je v govoru, ki je sledil predstavitvi, opisal njegovo delovanje v preteklih dveh letih. Ob tem je poudaril zelo pereč problem financiranja EUROGEA. Od leta 1980 do leta 1992 ga je v celoti financirala Evropska zveza. Leta 1994 so financirali le še 40 %, zmanjšal pa se je tudi prispevek za publikacijo. Ostale stroške je krila tisto leta danska vlada. Leta 1996 je avstrijska vlada pokrila 55 % stroškov konference. Posledično je to vodilo tudi v zmanjšanje naklade Bulletin. Leta 1998 je Evropska zveza krila le 35 % stroškov, obtem pa smo izvedeli, da je bil to njen zadnji prispevek k organizaciji stalnih konferenc in k izdajanju Bulletin. Meijer je poudaril, da se je število sodelujočih društev oziroma zvez od desetih ob ustanovitvi EUROGEA dvignilo na trideset, kar vsekakor ni zane-marljiv podatek.

Naslednji dan se je konferenca začela z govorom Julesa Christophorya, direktorja predstavništva Evrop-

ske komisije v Luksemburgu, ki je na kratko predstavil delovanje centra Jean-Monnet, v katerem je potekala konferenca. Center Jean-Monnet je sedež vodstva Evropske komisije, ki omogoča povezavo med državami članicami in Brusljem. V stavbi, ki je ena največjih evropskih zgradb, domuje 2.000 pisarn s 3.000 zaposlenimi pri Evropski komisiji. To predstavlja le petino zaposlenih pri Komisiji. Ostalo osebje dela v Bruslju. V Luksemburgu poteka administrativno, finančno in pravno delo Evropske komisije.

Profesor dr. Harwig Haubrich, predstavnik Komisije za geografsko izobraževanje pri Mednarodni geografski zvezi, je sodelujoče pozval k razmišljanju o poučevanju o Evropi. Predstavil je niz različnih percepcij Evrope na tematskih zemljevidih s posebnim poudarkom na zemljevidih Evropskih regij. V nadaljevanju se je spraševal o solidarnosti in altruizmu v Evropski zvezi in predavanje zaključil z vprašanjem, ki bi si ga morali zastaviti vsi učitelji geografije: »Ali so naši učenci pripravljeni na prihodnost?«

V nadaljevanju konference je Ben Fayot, član Evropskega parlamenta, opisal pot Luksemburga »v Evropo«, dr. Andrew Convey, predstavnik britanske Geografske zveze, pa je govoril o preteklosti, sedanjosti in prihodnosti EUROGEA. Do leta 1994 je bilo delo EUROGEA oziroma »Mreže« osredotočeno predvsem na konstruktivne odgovore na različne resolucije Evropske zveze, organiziranje konferenc in izdajanje Bulletin. Na konferenci v Parizu leta 1994 je bilo sklenjeno, da bo sodelovanje v »Mreži« odprto za vsa evropska društva učiteljev geografije, da se ustanovi stalno tajništvo EUROGEA, da mora vsako sodelujoče društvo plačevati redno letno članarino in da se »Stalna konferenca društev učiteljev geografije«, kakor se je imenovalo to telo do takrat, preimenuje v EUROGEO – Evropsko mrežo društev (zvez) učiteljev geografije, publikacija pa v EUROGEO – Bulletin.

V prihodnosti naj bi EUROGEO v prvi vrsti deloval kot organizacija, ki oskrbuje svoje člane z informacijami, uporabnimi pri pouku geografije, kot so na primer informacije o Evropski zvezi, o posameznih državah članicah Evropske zveze, o posameznih evropskih državah ter o Evropi kot celoti. Pisarno v Utrechtu, ki je delovala kot tajništvo EUROGEA, so zaradi pomanjkanja sredstev maja 1999 zaprli. Dotedanji tajnik Meijer je pripravljen z delom nadaljevati do leta 2000, seveda v sodelovanju z organizatorji konferenc leta 1998 in 2000. Popolnoma nova in zelo pomembna naloga, ki si jo je zadal EUROGEO, pa je postavitev in delovanje strani na Internetu – »EUROGEO Website«. Le to je predstavil Laurent Frideres, študent geografije na univerzi v Cambridgeu.

Prihodnost EUROGEA – razprava in sklepi:

1. EUROGEO mora nadaljevati s svojim delom ne glede na obstoječe probleme. Konferenca 2000 naj bi bila v Edinburghu, leta 2002 pa verjetno v Bukarešti.

2. Zaradi pomanjkanja denarja bo Bulletin po vsej verjetnosti nehal izhajati, nadomestil pa naj bi ga EUROGEO Website, vendar bi vzhodoevropski kolegi zaradi pomanjkanja računalniške opreme raje imeli Bulletin v njegovi stari obliki.
3. Društva naj čimprej pošljejo nove podatke za Eurogeo direktorij.
4. Ko bo stran na Internetu postavljena in bo tekoče delovala, bomo zaprosili Bruselj za finančno pomoč. Do takrat bo tudi še izhajal Newsletter. Stiki naj bi v bodoče potekali preko interneta.
5. Članarine so vitalnega pomena za delovanje EUROGEA, zato naj bi društva, ki članarine ne morejo plačati, zaprosila za pomoč svoja ministrstva za šolstvo.
6. V prihodnosti je bolj smiselno upati na sponzorstvo za posebne namene, ne pa na sponzorstvo kar tako. Upamo lahko, da bodo konference eden teh posebnih namenov.

Konferenca je potekala v prijetnem in sproščenem vzdušju. Do lani sva se konferenci izmenično udeleževala predstavnika Katedre za didaktiko geografije na Filozofski fakulteti v Ljubljani, ki je tudi kriila stroške in članarino, kajti društva učiteljev geografije še nismo imeli, naša prisotnost pa se nama je zdela nujno potrebna. Prisotne sem na konferenci 1998 seznanila s potekom ustanavljanja društva in upam, da se bodo konference prihodnje leto lahko udeležili tudi predstavniki slovenskega Društva učiteljev geografije in Komisije za geografsko vzgojo in izobraževanje. Od sodelovanja v EUROGEU si lahko obojemo veliko koristnih informacij in možnosti za mednarodno sodelovanje, obenem pa je to eden izmed načinov predstavitve slovenske šolske geografije širši evropski strokovni javnosti.

29. MEDNARODNI GEOGRAFSKI KONGRES, SEUL (AVGUST 2000)

Irma Potočnik

V organizaciji Mednarodne geografske zveze (IGU) in Korejskega nacionalnega komiteja bo od 14. do 18. avgusta 2000 v Seulu (Južna Koreja) potekal 29. Mednarodni geografski kongres, katerega glavna tema bo »**živeti z raznovrstnostjo**« (Living with diversity; opomba: Veliki angleško-slovenski slovar besedo »diversity« pojasnjuje kot različnost, raznolikost, raznovrstnost, neenakost, pestrost).

Na kongresu bo imela beseda »raznovrstnost« širši pomen:

1. raznovrstnost pripomore k stabilnosti družbeno-prostorskega sistema in je hkrati tudi ključnega pomena za stabilnost ekosistema;
2. raznovrstnost predstavlja potencial za bodoči razvoj družbe, saj lahko vzajemni elementi med

različnimi kulturami prispevajo k večji kvaliteti razvoja;

3. raznovrstnost povečuje ustvarjalnost, saj je mogoče le ob svobodi misli razmišljati drugače od prevladujočega vzorca.

Sodobna družba ni naklonjena raznovrstnosti. Globalizacija zahteva čedalje večjo uniformiranost, ki jo lahko dosežemo na račun zmanjševanja razlik in raznovrstnosti. Vendar pa je raznovrstnost ena glavnih potočkov človeške kulture, zato se geografi bojimo, da bo nekritično uveljavljena globalizacija kjerkoli po svetu zmanjšala možnosti in sposobnosti ljudi, da bi svobodno živeli na njim lasten način.

Na prelomu tisočletja se zdi koncept raznovrstnosti v ravnanju z okoljem, prostorom in kulturo edini sprejemljiv. Hkrati se moramo zavedati, da življenje z raznovrstnostjo stane, zato moramo ovire premagati s prilagodljivostjo v razmišljanju in strpnostjo do različnih kultur.

Geografija se po definiciji ukvarja z raznovrstnostjo, pestrostjo, razlikami v pokrajini in odnosih. Geografija in geografi naj bi tudi v prihodnje delovali v smeri zagotavljanja raznovrstnosti človeške kulture. Morali bi dati večji poudarek proučevanju raznovrstnosti, biti bolj raznovrstni v raziskovalnih metodah, pričevati bi morali, da je življenje lepo v različnih oblikah na raznolikem zemeljskem površju.

Na kongresu v Seulu naj bi govorili o raznovrstnosti in **za** raznovrstnost.

Seul se zdi eden najbolj primernih krajev na svetu za udeležanje opisanega, saj je Koreja stara država, še vedno razdeljena, obkrožena s svetovnimi velesilami (Rusija, Kitajska, Japonska), v zadnjih nekaj desetletjih se razvija z nepričakovano hitrostjo, sooča se z dosežki in problemi ter ugotavlja, da sta tradicija in sodobnost včasih v harmoniji, včasih v nasprotju.

Tako je »raznovrstnost« koncept, ki lahko pomaga interpretirati korejsko preteklost, a tudi prihodnost.

Organizacijski komite je aktivno iskal sodelovanje in pomoč sosednjih držav. Sodelovanje pri organizaciji in izvedbi terenskega dela/strokovnih ekskurzij so ponudili japonski in kitajski geografi. Zaenkrat prave potekajo po načrtu. Na kongresu bo navzoča večina komisij in sekcij IGU. Sestanke bodo imeli v času predkongresa ali glavnega kongresa. To zagotavlja, da bo Koreja avgusta 2000 središče geografskih diskusij. Organizatorji menijo, da bo pričujoči kongres pomemben vstop geografije in družbe v 21. stoletje, zato Vas vljudno vabijo k aktivni udeležbi (članek, poster, razstava, udeležba na simpozijih, terensko delo/strokovna ekskurzija, tekmovanje mladih geografov).

Osnovne informacije o kongresu so posredovali v drugem obvestilu maja 1999 [29. IGC, Second Circular], avgusta 1999 so informacije posredovali nacionalnim komitejem, komisijam in sekcijam (Bulletin IGU, 49(1), 1999). Organizator se je obvezal,

Predviden program 29. Mednarodnega geografskega kongresa

čas/ datum	7.-12. 8.	13. 8.	14. 8.	15. 8.	16. 8.	17. 8.	18. 8.	19. 8.
dopoldne	predkongres	predkongres	otvoritvena slovesnost sprejem	glavni kongres: znanstveni program				odhod, znanstveno-raziskovalno terensko delo
popoldne	predkongres	registracija	glavni kongres: znanstveni program					
zvečer		IGC korejski večer		Seulski gala večer		korejska glasba in ples	zaključna slovesnost	
dogodki			dnevne ekskurzije, kulturni programi, razstave, mednarodno geografsko tekmovanje					poslovilna zabava

da bodo najnovejše informacije dostopne na internetu (www.geog.snu.ac.kr/IGC2000/), na vprašanja bodo odgovarjali preko elektronske pošte (igcseoul@plaza.snu.ac.kr). Dodatne informacije (nastanitve, prijava, program, strokovne ekskurzije) lahko dobite pri Irmu Potočnik (geografija@ff.uni-lj.si).

ZASTAVE SVETA**Valentina Brečko Grubar**

Letos je pri založbi Slovenska knjiga izšla knjiga *Zastave sveta*, ki je prevod angleškega izvirnika *Complete Flags of the World*. Na 240 straneh nam predstavlja državne pa tudi nekatere druge zastave.

Uvodnim poglavjem s predstavitev tipov in delov zastav ter grboslovnih izrazov sledijo celostanske predstavitve 181 državnih zastav. Vsaka predstavitev vsebuje poleg barvne slike z razlago pomena simbolov in barv zastave tudi podatke o rabi zastave, datum sprejetja, podatke o nastanku države in kartografski prikaz lege države na kontinentu. Države sveta so namreč razporejene po kontinentih začenši s Severno in Srednjo Ameriko, sledijo Južna Amerika, Afrika, Evropa, Azija in Avstralija z Oceanijo. Pogosto so poleg zastav predstavljeni tudi državni grbi, nekatere dodatne zastave in prapori držav. Pri desetih državah: Kanada, Združene države Amerike, Brazilija, Nemčija, Nizozemska, Velika Britanija, Španija, Švica, Avstrija, Rusija, Malezija in Avstralija so poleg državne zastave predstavljene tudi zastave provinc, kantonov, dežel, republik ali zveznih držav. Poleg celovitega prikaza državnih simbolov so zelo dobrodošli tekstovni deli z zbranimi podatki o državah, zlasti manj znanih in novonastalih. Delo namreč zajema tudi države in njihove simbole, ki so bili sprejeti po letu 1990 (Tadžikistan, Kirgizistan, Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenistan, Gruzija, Armenija, Azerbajdžan in druge nekdanje republike Sovjetske zveze, Makedonija,

Bosna in Hercegovina, Jugoslavija, Hrvaška, Slovenija, Slovaška). »Najmlajši« predstavljeni zastavi Komorov in Konga sta bili sprejeti v letu 1997. V zaključku so prikazane še najbolj znane zastave mednarodnih organizacij in signalne zastave. »Zastave sveta« so vsekakor dobrodošla knjiga, ki utegne koristiti prav vsem, od šolarjev od starejših, če ne drugače pa takrat, ko vidimo neznano zastavo in hočemo ugotoviti komu pripada.

**JULIJSKE ALPE – SEVERNI PRISTOPI
MANJ ZNANE POTI SLOVENSКИH GORA****Miha Pavšek**

Izid vsakega novega vodnika pri založbi SIDARTA je svojevrsten geografski dogodek in hkrati tudi praznik. Pri založbi skrbijo tako za kolesarje, turne smučarje, kot tudi za izletnike, planince, gornike, alpiniste in celo proste plezalce. Za vse tiste torej, ki so redno »na terenu«, in nič se ne bomo zmotili s trditvijo, da smo tu geografi med prvimi, če ne celo najštevilnejši (vsaj tako bi moralo biti!). Pri pisanju tovrstne literature sicer nekoliko zaostajamo, morda tudi zaradi naše miselnosti, da je treba v knjižne vodnike uvrstiti čimveč podatkov o pokrajini, po kateri se potepamo s kolesom, smučmi in peš ali pa na kakšen drug, malo bolj nenavaden način. Avtorja pričujočih vodnikov s tem nista imela preveč težav, še več, za vsakega geografsko nastrojenega obiskovalca tega »nekoristnega sveta« sta pustila odprto nišo za iskanje lastnega pokrajinskega »sladkorčka ali lizike«. Čeprav je od izdaje obeh vodnikov minilo že kar nekaj časa, je prav, da vam jih že zaradi njihove oblikovne in vsebinske podobe podrobneje predstavimo.

Avtor prvega od obeh vodnikov z naslovom **Julijske Alpe – Severni pristopi**, ki je izšel konec lanskega leta, je Tine Mihelič, eden največjih poznavalcev naših gora. V tej knjigi je opisanih 40 vzponov, ki po

zahtevnosti segajo od lagodnih razglednih sprehodov do zahtevnih brezpotij. Izbor tur po mogoče najdrznejšem delu naših Julijcev je opisan od izhodišč na njihovi severni strani, kjer ležijo ledeniško preoblikovane gorske krnice in doline, ob njihovem izteku pa so vsa večja naselja v Dolini.

Poslastica za zahtevnejše gornike je gotovo opis tako imenovane poti PP, velikopoteznega prečenja od Planice do Pokljuke. Pot, ki sta jo speljala med letoma 1972 in 1979 po obstoječih poteh in naravnih prehodih znana alpinista klasične šole Dušan Vodeb in Uroš Zupančič, slovi predvsem po svoji zahtevnosti, težavnosti in pokrajinski pestrosti. Kdor ima žilico za odkrivanje skritih naravnih znamenitosti našega alpskega sveta se bo gotovo odpravil na katerega od njenih odsekov. Po dnu doline se bomo odpravili na katerega od visokogorskih mogočnežev, na njenih bokih pa bomo lahko na tej poti do najmanjše podrobnosti spoznali vse značilnosti ledeniško preoblikovanega površja, med katerimi je tudi občasna težja prehodnost. Morda boste prav na teh mestih odkrili kakšno od zanimivih ledeniških, erozijskih ali korozijskih oblik površja, izvedeli za novo ledinsko ime (dejansko verjetno staro in pozabljeno) ali pa enostavno le skrit kotiček na senčni strani Julijcev, kakor jih imenuje avtor v svojem uvodu.

Z vodnikom **Manj znane poti slovenskih gora** Vlada Habjana, ki je izšel tik pred letošnjo poletno gorniško sezono, pa so pri založbi zapolnili vrzel v slovenski vodniški literaturi. V njem so predstavljene neoznačene poti, brezpotja in lažje plezalne smeri naših gora, zato je namenjen zahtevnejšim, bolj izkušenim gornikom. V vodniku boste našli tudi povsem znane gore (so geografom kakšne domače gore sploh še neznanka?), avtor pa vas vabi na 50 poti, na katerih lahko najdete svoj mir. Gre za povprečnemu gorniku povsem neznana območja naših gora, spet drugič pa so opisani »alternativni« pristopi na znane in pogosto obiskane vršace. V takšnih okoliščinah pa je človek še bolj dovzeten za spoznavanje pokrajinskih značilnosti posameznih gorskih skupin. S knjigo bomo prehodili in preplezali Kamniško-Savinjske Alpe, Karavanke, v največji meri pa pobočja, visokogorske uravnave in grebene Julijcev, kamor sodi tudi po krivici zapostavljen trentarski konec. Zadnji del knjige je namenjen predstavitvi lažjih, a vendar dokaj obiskanih plezalnih smeri.

V veliko pomoč vam bodo tudi napotki o iskanju poti (če je ne boste našli prvič, boste pač poskusili v drugo), opremi in gibanju v težjem svetu ter nekaj o nevarnostih, ki nas čakajo na takšnih potepanjih. Prav tu se skriva vrsta zanimivosti, med katerimi je tudi polno geografskih drobtin, ki dokazujejo, da ima avtor tudi bogate izkušnje in dobro geografsko znanje. Poseben čar daje knjigi vrsta starih, manj znanih ali pozabljenih zemljepisnih imen (gora, planin, pobočij, robov, dolin, ...), ki jih je avtor na tak način iztrgal po-

zabi, saj mnoga od njih niso zapisana niti na topografskih ali planinskih zemljevidih. Z opisi poti, ki so že opustele ali se zarasle, skuša te na nek način tudi ohraniti, obenem pa vztrajno opozarja, da naj razen ohranjene poti za obiskovalci ne ostane ničesar. Poti namreč vodijo po najbolj samotnih koncih naših gora, velik del po zaščitenih območjih in v ožjem območju Triglavskega narodnega parka. V uvodu je prav s tem namenom dodano tudi poglavje o tem našem edinem narodnem parku, ki ga množice vse bolj ogrožajo. Razpršitev teh v manj znane kotičke bo pomenila razbremenitev za okolje le ob skrajno doslednem upoštevanju parkovnih pravil in pravil, ki jih narekuje sodobna ekologija. Odstiranje najbolj samotnih predelov naše dežele je vedno dvorezen meč – s tem, ko ohranjamo zaraščajoče se poti, lahko obenem porušimo tudi zdajšnje naravno ravnotežje. Avtor računa na to, da se bodo opisanih poti lotili tisti, katerih ekološka zavest je že zdaj zaradi zapisanosti naravi in goram dovolj visoka. Svet že išče neokrnjene kotičke, mi jih še imamo. Naj taki ostanejo – nekaj gornikov, ki bo vanje zašlo letno, tega verjetno ne bo pokvarilo.

O grafični podobi in opremi obeh vodnikov ni dodati kaj veliko novega, saj sta ti že ena od kakovostnih stalnic vodnikov te mlade in prodorne založbe. Akvarelne risbe in skice poti (avtorja sta Danilo Ceditnik – Den in Jurij Kolenc) dopolnjujejo večinoma še fotografije, tudi celostranske. Pri drugem vodniku je morda malce preveč moteč prazen prostor na koncu opisov, ki kliče k zapolnitvi z dodatnimi informacijami oziroma izboljšavi preloma. Vsaka tura v vodniku je predstavljena s težavnostjo, imenom gore, kamor nas vodi pot, najbolj navdušujoči pa so podpisi, ki bralca neustavljajo pritegnje. Tura je najprej obširno predstavljena z opisom okolice in zanimivosti, ki jih bomo tam videli, ko pa nas zares pritegne, sledi natančen opis pristopa, vzpona in sestopa.

Že ob predstavitvi poti PP v prvem, še bolj pa večine tur v drugem vodniku, je med nekaterimi vodniki v planinski srenji završalo, da sta avtorja odstrla še zadnjo tančico nad nekaterimi skritimi gorskimi območji. K spoznavanju slovenskih alpskih pokrajin sodi tudi odkrivanje takšnih kotičkov, zato je bila njuna odločitev za sodelovanje pri pripravi tovrstnega vodnika povsem pravilna. Pot do njih je namreč odprta vsem tistim, ki jim pomeni gornišvo način življenja in obliko preživljanja prostega časa, ki pa zahteva tudi številna dodatna znanja, izkušnje (čas!) in spretnosti. Takšni obiskovalci sprejemajo pokrajino na celovit način ob upoštevanju vseh ekoloških omejitev, saj razumejo večino pojavov in procesov, ki so sooblikovali te enkratne gorske oaze samote. Zato se nam ni treba bati, da bodo ostale za njimi neizbrisljive sledi. Te sta s pomočjo obeh vodnikov za vedno vtisnili tudi oba avtorja, in mi vam zato na koncu, skupaj z njima seveda, želimo le še srečno in varno pot!

ZBIRKI GEOGRAFIJA SLOVENIJE NA POT Drago Kladnik

Geografski inštitut Antona Melika Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti je pričel z izdajanjem zbirke Geografija Slovenije, v kateri bodo v knjižni obliki objavljani izsledki znanstvenoraziskovalnega dela s področja fizične, družbene in regionalne geografije Slovenije ter slovenskega geografskega izrazoslovja, zemljepisnih imen in tematske kartografije. V zbirki bodo izhajali predvsem rezultati znanstvenih projektov in raziskav sodelavcev Geografskega inštituta, pa tudi za knjižno obliko prilagojene magistrske in doktorske naloge njegovih delavcev. Zbirka bo odprta tudi za raziskave drugih ustanov in posameznikov, ki se ukvarjajo z geografskimi ali sorodnimi temami in se nanašajo na Slovenijo. Z njo se bo obogatila in javno popularizirala slovenska geografska znanost.

Zbirka nadaljuje tradicijo prve zbirke Geografskega inštituta, imenovane Dela Inštituta za geografijo, ki je izhajala v petdesetih in šestdesetih letih. Zalagala jo je Slovenska akademija znanosti in umetnosti; inštitut je v njenem okviru deloval do leta 1981. V njej je izšlo enajst del s skupnim obsegom prek 2300 strani. Urednik Anton Melik in avtorji so knjige opremili

z bogatim slikovnim gradivom in številnimi zemljevidi. Urednik je leta 1950 prispeval prvo knjigo zbirke z naslovom Planine v Julijskih Alpah.

Zbirka Geografija Slovenije je tudi naslednica zbirke Geografija, ki jo je leta 1995 ustanovila založba DZS skupaj z uredniškim odborom iz vrst njenih tesnih geografskih sodelavcev. Zaradi kadrovskih sprememb v založbi in pomanjkanja sredstev je zbirka žal kmalu zamrla, nova zbirka pa v veliki meri prevzema njeno vsebinsko poslanstvo.

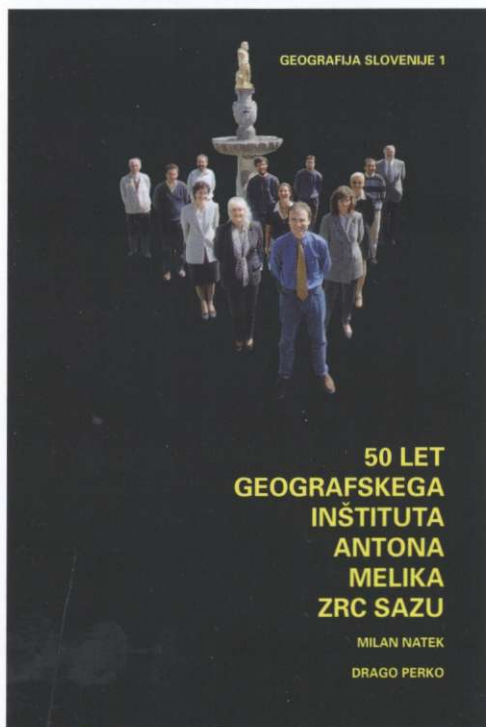
Prva, uvodna knjiga v zbirki je glede na postavljene vsebinske okvire izjemna, saj ne prinaša izsledkov geografske znanstvene raziskave, ampak izčrpno predstavlja polstoletno delo Geografskega inštituta, ki ga je leta 1948 na pobudo akademika dr. Antona Melika ustanovila Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

Knjigo s 175 stranmi sta napisala predstojnik inštituta, dr. Drago Perko, in upokojeni delavec inštituta Milan Natek. V njej so v razkošni sliki in jedrnatih besedi predstavljeni ustanovitev inštituta, njegovi dosedanja upravniki in predstojniki, znanstveni sveti, vsi zaposleni, organizacijska zasnova delovanja inštituta ter njegove geografske in kartografske zbirke in publikacije (Geografski zbornik, zbirka Dela, zbirka Geografija Slovenije in druge publikacije). Predstavljene so tudi inštitutski delovni prostori in izsledki znanstvenoraziskovalnega dela po značilnih razvojnih etapah. Avtorja sta kot tipična izdvojila obdobja v letih 1948–1958, 1959–1972, 1973–1978, 1978–1992 in 1993–1998.

DEJAVNOSTI LJUBLJANSKEGA GEOGRAFSKEGA DRUŠTVA Irena Rejec Brancelj

Počitnice so za nami in pričenjajo se redne aktivnosti našega društva. V nadaljevanju vam jih predstavljamo in vas vabimo k sodelovanju.

EKSKURZIJE: Jesenske ekskurzije so zopet tematsko obarvane in so letos namenjene terenskemu spoznavanju okoljske problematike izbranih slovenskih pokrajin. S problematiko gospodarske rabe tekočih voda in celostnim upravljanjem z vodami na primeru Save s posebnim ozirom na Pokokrje se bomo na terenu seznanili pod vodstvom mag. Mitja Briclja, zaposlenega na Ministrstvu za okolje in prostor. Ob vodenju mag. Emila Šterbenka, ERICO Velenje, Inštitut za ekološke raziskave, bomo spoznali negativne okoljske vplive pridobivanja električne energije v Šaleški dolini, njihove okoljske programe in načrte za prihodnjo rabo prostora. S kmetijskim obremenjevanjem pokrajine in onesnaženostjo podtalnice pa se bomo seznanili na primeru Apaškega polja ob vodenju mag. Irene Rejec Brancelj z Inštituta za geografijo. Na ekskurzijah

se bomo seznanili z glavnimi metodami raziskovanja okoljskih problemov v pokrajini, si pridobili sposobnost razpoznavanja okoljskih sestavin in procesov ter se seznanili z njihovo interpretacijo. Udeležencem ekskurzij bo na voljo pisno in kartografsko gradivo o izbrani tematiki. Tudi letošnje ekskurzije so vključene v Katalog programov stalnega strokovnega izobraževanja učiteljev (str. 151). Učitelji, ki želijo opravljati seminar, naj se prijavijo na predpisanih obrazcih, udeležba na ekskurzijah in uspešno opravljena seminar-ska naloga vam prineseta 1 točko pri napredovanju v strokovne nazive.

Ekskurzije bodo potekale po naslednjem razporedu:

- **25. 9. 1999: Sava, s posebnim ozirom na Pokokrije**, vodi mag. Mitja Bricelj; okvirna pot: Ljubljana, Šentjakob, HE Medvode, Kranj, Predvor, Jezersko, Brdo, Ljubljana.
- **16. 10. 1999: Šaleška dolina**, vodi mag. Emil Šterbenk; okvirna pot: Ljubljana, Velenje, Šoštanj, Zavodnje (Kavčnikova domačija), Ljubljana.
- **6. 11. 1999: Apaško polje**, vodi mag. Irena Rejec Brancelj; okvirna pot: Ljubljana, Gornja Radgona, Lešane, Nasova, Stogovci, Vratja vas, Črnci, Apače, Podgrad, Gornja Radgona, Ljubljana.

Cena posameznih ekskurzij je za člane LGD 3000 SIT in za nečlane 3600 SIT. Prijavite se lahko po telefonu 200 27 30. Prosimo, da telefonsko sporočilo o prijavi pustite na telefonskem odzivniku (telefonski tajnici). Prijava je veljavna ob hkratnem vplačilu na žiro račun: 50100-620-133-05-1010115-1620908. V kolikor bo ekskurzija polno zasedena, bo to takoj objavljeno na telefonskem odzivniku. V primeru prostih mest pa je možna udeležba tudi ob neposrednem plačilu na avtobusu. Cena seminarja za učitelje (kotizacija) v sklopu Stalnega strokovnega spopolnjevanja je 15.000 SIT. Prijava seminaristov na obrazcih DZS 1,201 je veljavna ob hkratnem plačilu kotizacije na žiro račun.

Odhod na ekskurzije je vedno ob 7. uri s Kongresnega trga v Ljubljani. Organiziran je postanek z možnostjo kosila. Udeleženci potujejo na lastno odgovornost.

PREDAVANJA: Predavanja bodo kot doslej tretji torek v mesecu, z izjemo v decembru, ob 19. uri v predavalnici 233/II na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete. Vstop na predavanja je prost.

- **19. 10. 1999: Avstralija**, predava dr. Matej Gabrovec,
- **16. 11. 1999: Brazilija**, predava mag. Irena Rejec Brancelj in
- **14. 12. 1999: Utah – dežela kanjonov in Mormonov**, predava dr. Jurij Kunaver.

GEOGRAFSKI VEČERI: Geografski večeri so praviloma organizirani drugi torek v mesecu ob 19. uri v dvorani Zemljepisnega muzeja, Trg francoske revolucije 7 (vhod skozi prodajalno Kod in Kam). V letoš-

njem letu načrtujemo dva večera, ki bosta posvečena naslednji tematiki:

- **12. 10. 1999: Kako nastane geografski učbenik?** Gost večera bo Jure Senegačnik, večkratni avtor in urednik geografskih učbenikov.
- **9. 11. 1999: Geografija: shematski prikazi.** Gostje večera bodo Marjeta Vidmar, Marjeta Hočvar in dr. Karel Natek. V okviru zbirke Shematski prikazi, ki jo izdaja Tehniška založba Slovenije, vam želimo predstaviti nov pripomoček za srednješolce: Geografija.

Želimo vam prijetno jesen in upamo, da se na kateri od naših prireditev srečamo!

PLES GEOGRAFOV – SREČANJE GENERACIJ Marko Krevs

Na prehodu v novo tisočletje želimo skupaj z vami obeležiti 80. obletnico ustanove, na kateri smo diplomirali, magistrirali ali doktorirali. V četrtek, 4. novembra 1999 ob 20. uri vas prisrčno vabimo v Klub Cankarjevega doma v Ljubljani. Podrobnejše informacije:

- po elektronski pošti: geografija@ff.uni-lj.si;
- na spletni strani: <http://www.ff.uni-lj.si/geo/>;
- po pošti ali telefonu: Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Aškerčeva cesta 2, 1001 Ljubljana, tel.: 061 241 1230; 061 241 1250; kontaktne osebi: Mojca Dolgan Petrič in Danica Jakopič.

Jezero Tilicaca na meji med Perujem in Bolivijo (foto: Barbara Lampič)

NAROČILNICA – (preslikaj in izreži)

Šola
Naslov
Datum
Davčna številka smo/nismo zavezanci za DDV

Naročamo **komplet diapozitivov** (ustrezno obkroži):

1. **AZIJA** (105 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 23.000,00 SIT;
2. **AFRIKA** (105 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 23.000,00 SIT;
3. **ZEMELJSKO POVRŠJE – pojavi in procesi** (135 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 28.500,00 SIT;
4. **SLOVENIJA Z ZAMEJSTVOM I** (143 originalnih posnetkov s spremnim besedilom), cena 29.500,00 SIT;
5. **SEVERNA AMERIKA** (90 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 22.000,00 SIT;
6. **LATINSKA AMERIKA** (120 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 27.500,00 SIT;
7. **AVSTRALIJA Z OCEANIJO IN POLARNIMI OBMOČJI** (105 diapozitivov s spremnim besedilom), cena 23.000,00 SIT.

Naročamo **vodničke** (ustrezno obkroži):

1. **IRSKA** – vodniček po Irski, cena 850,00 SIT;
2. **SIRIJA** – vodniček po Siriji, cena 1.000,00 SIT;
3. **KOZJAK-ROGAŠKA SLATINA-BOČ-KRAŠKI ROB (relief, kamnine in geološka struktura)** – tematski vodniček, cena 1.000,00 SIT.

Žig:

Podpis odgovorne osebe:

Naša davčna številka je 23165294 in smo davčni zavezanci. Račun vam pošljemo skupaj z naročenimi zbirkami. Denar nakažite na žiro račun: Ljubljansko geografsko društvo, Aškerčeva 2, Ljubljana, št. žr. 50100-620-133-05-1010115-1620908.